అన్వేషణ

'అయ్యో నాయనోయ్ !' అనరిచాడు శేఖర్.

రఘు ఉలిక్కిపడ్డాడు. ఆకాశానికి వంకరమెట్లు కడుతున్న సిగరెట్టు నేలమీదకు జారిపడింది.

"ఏమైందిరా బాబూ!... తేలు కనపడిందా? లేక పుస్తకాలమధ్య పాము కదలిందా ? అందమైన అమ్మాయిబొమ్మ ఏదైనా అగుపడిందా?.. ఓ ! సారీ! నువ్వు పెళ్లయినవాడివి. పరస్త్రీలను కంటితో చూడవు. మనసులో తల్చుకోవచ్చులే! ఎందుకంటే ఎవరూ కొనుక్కోలేరు. ఇంతకూ సంగతేవిటి?" అనడిగాడు శేఖర్‌భుజంమీద చేతులువేస్తూ రఘు.

"నువ్వుకనుక్కున్న కారణాలు సత్యదూరమైనవి... ఇన్ని సంవత్సరాలుగా మీ ఇంటికి వస్తున్నాను కాని, ఒక్కసారైనా నీ రీడింగురూం చూడలేదు. మైగాడ్!... ఏమి పుస్తకములు! ఏమి పుస్తకములు! తలగడలనుకుంటాను. ఇవన్నీ ఎలా చదవగలుగుతున్నావు బాబూ!... చదివేందుకే జీవితకాలం చాలనప్పుడు అర్థం చేసుకునేదెప్పుడు?... ఆ!... తెలిసింది! ఇదంతా షో కోసం. రఘు అఖండ ప్రజ్ఞావంతుడని అందరూ అనుకునేందుకు."

"ఓసి నీ ఇల్లు కాల! ఈ మాత్రం దానికే ఇంత బెంబేలు పడిపోయావా చిట్టితండ్రీ!... కొత్తరకం చిక్కులువస్తే రిఫరెన్సుకోసం ఈ పుస్తకాలు - నువ్వన్న ఆఖరు మాటకూడా నిజమేననుకో. నలుగురూ నేను గొప్పవాణ్ణనుకోవాలిగా !.. అందుకని అందంగా అమర్చి ఉంచాను. ఇదంతా రహస్యం సుమా! ఎవరికీ చెప్పవోక!'

ఇద్దరూ పకపక నవ్వుకున్నారు.

'ఒక్కొక్కప్పుడు నాకు ఆశ్చర్యం కలుగుతుంది. ఆలోచిస్తూ కూర్చుంటాను. అన్యాయమనేది ఉండకూడదని అందరూ బోధిస్తారు. నేరస్థులను శిక్షించేందుకు ప్రభుత్వం, చట్టం, కోర్టులు, అన్నీ ఉన్నాయి. అయినా భయంలేకుండా మోసం, దగా, దొంగతనం జరుగుతూనే ఉన్నాయి. కనక న్యాయస్థానం, న్యాయం ఎందుకు? ఈ 'లా' పుస్తకాలు చదవకు ఇవన్నీ తప్పును ఒప్పుగాను, మంచిని చెడుగాను నిరూపించేందుకే!'

రఘు అతని ఆవేశాన్నిచూసి నవ్వుకున్నాడు.

'పోనీ- అన్యాయం జరిగినప్పుడు ఆ వ్యక్తి ఏంచేయాలో నువ్వే చెప్పు - చూద్దాం.'

'మోసగించిన మనిషిని క్షమించి, గప్‌చిప్‌గా వూరుకుని, మరోమార్గం వెతుక్కోవాలి. పగ తీర్చుకున్నందున ప్రయోజనం ఉండదు. ఉదాహరణకు, ఏదో కారణంచేత భార్యను భర్త వదిలేశాడనుకో- ఆమె కోర్టుకెక్కి అతని నేరాన్ని నిరూపించినంత మాత్రాన ఆమెకొరిగే దేమిటి? అతను ఎలాగూ తిరిగి ఏలుకోడు... తనదారి చూసుకోటం ఉత్తమం'.

రఘు ఏదో అనబోయాడు.

'వాదోపవాదాలు మానుకుని, వేడివేడి కాఫీ తాగండి... న్యాయాన్యాయాల్ని గురించి చర్చించి తీర్పుచెప్పే అనుభవం మీకింకా రాలేదు. వయసులో చిన్నవారు' అంది అప్పుడే వచ్చిన రఘుతల్లి సుభద్రమ్మ. ఆ ఇద్దరు మిత్రుల మధ్య ఉండే అనురాగాన్ని చూసేసరికి ఆమెకళ్లు చెమర్చాయి.

ఇద్దరూ కాఫీ తాగటం పూర్తిచేశారు.

'రఘు! - నువ్వు హృదయంలేనివాడివి! దుర్మార్గుడివి! జాలి, దయలేని ఏడారి లాంటిది నీ మనసు!'

'మళ్ళీ మొదలుపెట్టావు! ఏమొచ్చిపడింది? 'అన్నాడు- మరో సిగరెట్టు ముట్టిస్తూ.

'ఈ తిట్లపట్టిక ఎందుకో తెలుసా? పెళ్లికి రమ్మని ఆహ్వానిస్తే వచ్చావు కావు. ఆఫీసు పనిమీద కాంప్ వెళ్లాలన్నావు. ఎలాగో మనసు సరిపెట్టుకున్నా. పెళ్లయి నెలరోజులైంది. ఇంతవరకూ నీదయ కలుగలేదు. నీ గురించి నిరంతరం ఏదో వాగుతుంటే మా ఆవిడ 'చాల్లెండి'! మీరూ, మీ స్నేహితులూ - ఏదో ప్రాణస్నేహితుడని గప్పాలు కొడతారు కాని ఒక్కనాడైనా మనింటికి వచ్చారా ? మీరు అమాయకులు. అందర్నీ నమ్ముతారు' అని కస్సుమంది.

రఘు కూడా బాధ పడ్డాడు.

'అన్నీ తెలిసివుండి ఎగిరిపడుతున్నావ్. కాంప్‌నుండి వచ్చి మూడురోజులే అయింది. రాత్రి ఇల్లు చేరుకునేసరికి తొమ్మిది దాటుతోంది. అర్ధరాత్రివచ్చి నిన్ను డిస్టర్బ్ చేయటం ఏం బాగుంటుంది.? రేపు ఆదివారం - సెలవు కనక వస్తాను.'

శేఖర్ బయలుదేరటానికి సిద్ధమవుతూ ఎర్రటిఅట్టతో ముచ్చటగాఉండే ఓ లావాటి పుస్తకం తీసి పేజీలు తిరగవేశాడు. ఏదో జారికిందపడింది. ఇద్దరూ ఒక్కసారి

కిందకు వంగారు. కార్డు సైజుఫోటో శేఖరానికి దొరికింది.

ఫోటోలోంచి చిరునవ్వులు విసిరే అమ్మాయికేసి చూశాడు.

కళ్లు చీకట్లుకమ్మాయి.

శరీరం వణికింది. ప్రతిఅణువూ ఆవేదనతో ఆక్రోశించింది.

ముళ్లకంచెమీద నడక - అగ్నిజ్వాలల చుట్టివేత - చీకటిపొగుల ఉరి బిగింపు - అన్నీ ఒక్కసారిగా ఎదుర్కొన్నాయి. కాళ్లకింద భూమిచీలి కళ్లు తిరిగాయి.

రఘు కంగారుపడ్డాడు.

శేఖర్ భుజం మీద చేతులువేసి కదిపాడు.

'శేఖర్ ఏమైంది? ... ఆ అమ్మాయిని నీకు తెలుసా? లేక నీకు బంధువా?'

'చుట్టరికం లేదు కాని ఎక్కడో చూసినగుర్తు. అది సరేకాని ఎవరీసుందరి ? చాలా బాగుంది. ఏమైనా కథ నడిపించావా?' అంటూ పెద్దగా నవ్వాడు.

రఘు విషాదంగా చూశాడు.

'మనిషన్నవాడు ఏదో తప్పుచేస్తాడు. కారణాలు ఏమైనా తప్పును ఒప్పుగా మార్చలేడు. ఉద్రేకంవస్తే తప్పటడుగులు వేసి తీరుతాడు... నేనూ అంతేచేశాను.'

అలికిడైతే రఘు ఆగాడు. పనిమనిషి వచ్చి గ్లాసు తీసుకుపోయింది.

'నువ్వు నా ప్రాణస్నేహితుడివి. నీ దగ్గర్నుండి ఏదీ దాచను ఈ అనుభవం నీకు తెలియజేయాలని ఎంతోకాలంనుండి అనుకుంటున్నా. అవకాశం దొరకలేదు. అంతేకాదు... క్షమించరాని ఓ నేరం చేసి, దాన్ని గొప్పగా చెప్పుకోటంలో ఆనంద మేముంది? అందుకే సిగ్గుపడి బాధను మనసులో దాచుకున్నా. కంటికి కనపడకూడదని ఎక్కడో పుస్తకంలో దాచివుంచిన ఆమెరూపం మళ్లీ కనిపించి అణగారిన నా బాధను రేపింది. అంతా విన్నాక నువ్వు నన్ను తప్పకుండా అసహ్యించుకుంటావు. అవునా?

శేఖర్ విషాదంగా నవ్వాడు.

'కాదు రఘు!.... ఆలస్యంగా జరిగినా, ప్రేమించిన తరువాత ద్వేషించటం సాధ్యం కాదు... అదలాఉంచి నీ కథ నేనింకా వినలేదుగా !'

రఘు మరో సిగరెట్టు వెలిగించాడు.

'ఈ ఫోటోలోఉన్న అమ్మాయి ఎంత అందంగా ఉందో చూశావా ? సగం మూతపడి, స్వప్న జగత్తులో విహరిస్తున్న నేత్రాలు , మాధుర్యం , మమకారం , ప్రేమ అన్నింటిని ఒక్క ఎర్రటి గీతలో యిముడ్చుకున్న పెదవులు, పొడుగాటి జెడ ఆ ఫోటోలో కూడా ఎంత చక్కగా కనిపిస్తోందో చూశావా? .. ఇలా ఆమె సౌందర్యానికి ధరకడుతూ కూర్చుంటే కాలానికి కొలత లేదు. నీకు వినేందుకు విసుగ్గానేఉంటుంది. అనుభవాల్ని ఎవరూ విడిగా చెప్పలేరు. అభిప్రాయాలు, ఉద్రేకాలు వెంట వస్తూనే ఉంటాయి. ఆ అమ్మాయి నాగుండెలో శాశ్వత స్థానం ఏర్పరచుకుంది.'

'రఘు ! ఆమెను నువ్వెక్కడ కలుసుకున్నావ్?

'బి. ఎల్. పూర్తికాగానే తాతయ్యవూరెళ్లాను . రెండునెలలు మకాంవేశాను. పక్కింట్లోనే తల్లీ, కూతురూ ఉండేవారు. తల్లి రోగిష్టిమనిషి . సన్నగా, ఎముకలగూడులా, అస్తమానం దగ్గుతూ కనిపించేది. కూతురు అక్కడక్కడ పనులు చేసేది. ఆమెను నమిలి మింగేయటానికి ఆవూళ్లో ఎందరో ఎదురుచూస్తుండేవారు. అందర్నీ తప్పించుకుని చమత్కారంగా బతికేది. ఎప్పుడైనా వారికి మణియార్డరు వస్తుంది. ఎక్కడనుంచో నాకు తెలియదు. ఆ వివరాలు ఆమెనడగలేదు. అవన్నీ నాకనవసరం. ఆ సమయంలో నాక్కావలసింది ఆమె అందం, యౌవనం. ఆమె ఓ మధుపాత్ర అనుకో. దాన్ని అందుకుని గడగడ తాగేయాలనే తహతహ ... నేను ముందే చెప్పాను. ఉద్రేకంలో ఎవరైనా తప్పటడుగు వేయవలసిందే! సముద్రాల్ని సహితం ఒక్క అంగలో దాటగల మనుకుంటాం. ఆమె కోసం ఏం చేయటానికైనా సిద్ధపడ్డాను. ఆమెకూడా నాకోసం కలవరించింది. ఇద్దరి అభిప్రాయమూ ఒకటైనప్పుడు ఎవరేంచేయగలరు? ఉన్నట్టుండి తల్లి చనిపోవటంతో కాముకుల మధ్య ఒంటరిగా నిలబడవలసి వచ్చింది. ... అవకాశం దొరికింది కనుక ఇద్దరం మద్రాసు వెళ్లిపోయాం.'

గడియారం ఎనిమిది కొట్టింది.

'శేఖర్! ... నువ్వింకా ఇంటికి వెళ్లలేదూ? అదేమిట్రా రఘు! నువ్వు ఒంటరిగాడివి. అతనికి కొత్తగా పెళ్లయిందని, పెళ్లాం ఎదురు చూస్తూ ఉంటుందని తెలుసుకోవద్దూ?' అని మందలించింది అప్పుడే వచ్చిన సుభద్రమ్మ.

'నీకు తెలియదమ్మా !... అతనికి పెళ్లాంమీద కంటే నామీద మమకారం ఎక్కువ 'పోరా నాయనా ! అని మొత్తుకున్నా కదలటంలేదు.'

సుభద్రమ్మ నవ్వి మేడమీదకు వెళ్లిపోయింది.

'చెడ్డపని చేయకూడదని, మనసును అదుపులో ఉంచుకునేందుకు నానాయాతనా పడేకన్న మురికిలోదిగటం మెరుగు. ఆమెతో మద్రాసంతా తిరిగాను. ఈ కొత్తజీవితం నన్ను మత్తెక్కించింది. రిజిష్టర్‌మేరేజి చేసుకుంటానని ఆమెకు వాగ్దానంయిచ్చాను. మోసం చేయాలనే అభిప్రాయం ఏనాడూ లేదు. నాన్నగారికి ప్రమాదించిందని, నా ఉనికి తెలుసుకుని ఎవరో వార్త తీసుకువచ్చారు. ఆమెను హోటల్లో వదిలి, ముఖంచూపించి మర్నాడే తిరిగివస్తానని నచ్చజెప్పి ఇంటికివచ్చాను. ఆమె కన్నీరు ఈనాటికి మహా సముద్రంలా కనిపిస్తోంది. అందరూ చీవాట్లువేశారు. ముఖంమీద ఉమ్మేశారు. బి.ఎల్. చదివి, భవిష్యత్తు గురించి ఆలోచించకుండా ఎవరో అమ్మాయితో చెడుగా తిరుగుతున్నానన్న వార్త వినగానే నాన్నగారు నేలమీద పడిపోయారుట. అతిగా ప్రేమించటం కూడా తప్పే! ఎడబాటు సహించలేం. అందుకే సైగల్ 'నకర్ ఇత్‌నప్యార్' అని వాపోయాడు. నాన్నగారు నన్ను మితిమించి ప్రేమించారు. రెండురోజుల తరువాత కన్ను మూశారు. కర్మకాండ జరిగింది. ఇల్లు కదలనీయక అందరూ నన్ను కాపలాకాశారు. నీతిబోధనలు చేశారు. ' ఆ అమ్మాయిని మర్చిపో' అన్నారు... ఆత్మఘోష ఆగిందికాదు.

అంతపెద్ద నగరంలో అనాథగా ఆమెను వదలివచ్చాననే తలపురాగానే అందర్నీ , అన్నింటినీ విదలించి బయలుదేరి వెళ్లాను... వారంరోజులు ఎదురుచూసి ఆమె ఎక్కడికో వెళ్లిపోయింది. ఆమెకోసం ఇంకా అన్వేషిస్తూనే ఉన్నాను.

రఘు ఆగి శేఖర్ కేసి చూశాడు.

'పశ్చాత్తాప పడుతున్నా. పాపానికి ప్రాయశ్చిత్తం ఉంటుందా ?'

శేఖర్ నవ్వాడు.

'పాపం చేస్తున్నప్పుడు , తెలిసి విరమిస్తే మంచిది. కాని ఏ మానవుడూ అలా చేయలేడు. ఎందుకంటే పాపంలో ఆనందం ఉంది. అది క్షణికం. దూరం కాగానే ' అయ్యో ! ఇంక దొరకదే' అని ఏడవటం, పశ్చాత్తాపం .. కాని రఘు ! ఒకందుకు నేను ఆశ్చర్యపోతున్నా. ఇంతటి చదువు, సంస్కారం, నాగరికత ఉన్న నువ్వు ఇలాంటి నీచత్వానికి ఎలా ఒడిగట్టావాఅని....'

'ఆగు శేఖర్ ! నేను చేసినపని నీచమైనదని ఒప్పుకోను. నువ్వు నా మనస్థితిని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోలేదు. నేను ఆమెను నిజంగా ప్రేమించాను. ప్రేమిస్తున్నా.'

'సారి !.... కాని నలుగురూ అనుకుంటారు కదా !... మీ అమ్మగారు మాత్రం అనుకోరా?'

'అమ్మ సంగతి నీకు తెలియదు. ఆమె హృదయవైశాల్యాన్ని ఎవరూ కనుక్కోలేరు,'

మిత్రులిద్దరూ మొదటిసారిగా ఒకరినొకరు గంభీరంగా చూసుకున్నారు. వారి మధ్యవున్న చిలిపితనం కరగిపోయింది . ఇద్దరూ మౌనంగా ఉండిపోయారు.

'ఒకవేళ ఆ అమ్మాయి ఎదురుపడితే పెళ్లి చేసుకుంటావా?'

' తప్పకుండా . ఒకేగోతిలో రెండోసారి పడను,'

' ఒకవేళ ఆమెకు పెళ్లయివుంటే?'

రఘు ఫక్కున నవ్వాడు.

'సమాధానం నీ ప్రశ్నలోనే ఉంది!'

'కాని నీ నోటంట వినాలని ఉంది' శేఖర్ రెట్టించాడు.

'భల్లూకంలా పట్టుకువదలవన్నమాట!... ఆ అమ్మాయికి భర్తంటూ ఉంటాడు. కనక పెళ్లి ప్రశ్నలేదు... దానికేం జవాబు చెప్పను? మొగుడికళ్లల్లో కారంకొట్టి ఆమెను బలవంతంగా తెచ్చుకోమనా నీఉద్దేశ్యం? .. ఒక్కసంగతి జ్ఞాపకం ఉంచుకో. స్త్రీ జీవితంలో రెండు ముఖ్య భాగాలున్నాయి. పెళ్లయ్యేవరకూ ఒకభాగం - తరువాత రెండో భాగం- ఈ రెంటికీ మధ్య పెద్ద ఇనుపతెర. గతాన్ని ముక్కలుగాచింపి , చిత్తుబుట్టలో పడేస్తుంది. ఎవరైనా అందులోంచి ఓ కాగితంముక్క అందిస్తే చిత్రంగానవ్వి ఆశ్చర్యంతో కళ్లు పెద్దవిచేసి 'ఏమిటిది?' అని విసిరేస్తుంది.'

'నేననేది అదికాదు... ఒకవేళ భర్తే ఆమెను నీ కప్పగిస్తే ?'

రఘు అతనికేసి ఆశ్చర్యంగా చూశాడు.

' నువ్వు చిత్రంగా మాట్లాడుతున్నావు శేఖర్!....

ఏవేవో అని నీ మనసు పాడు చేశాను. అన్నీ మర్చిపో.. ఈ అమ్మాయిని నీకు తెలిసే ఉంటుంది. నాదగ్గర్నుండి ఏదో దాస్తున్నావ్.'

శేఖర్ తృప్తిగా నవ్వాడు.

'అదేంలేదోయ్ వెర్రిదద్దమ్మా!... తమాషాకి అన్నానంతే! నీ ప్రేయసి కనిపిస్తేమాత్రం నాకు కబురంపు. ఫోటోలోఉన్న అందాన్ని నిజంగాచూడొచ్చు.

సుభద్రమ్మ మేడదిగి వచ్చింది.

'శేఖర్ ఇంకా వెళ్లలేదట్రా !.... ఇవేళతనికి గోడకుర్చీ తప్పదు. ఓనాడు నిన్నుకూడా దులిపివేస్తుంది చూడు.'

'వస్తానయ్యా రఘుశ్రీ !... అన్నట్టు ఓసంగతి మర్చిపోయాను. రేపు నేను ఇంటి దగ్గరుండను. కనుక నువ్వు రావద్దు. మరోనాడు రావచ్చు.

* * *

మనసులో వాన కురిసివెలిసింది. మబ్బులు మళ్లీ అలుముకుంటున్నాయి. చీకటిదండెత్తి వస్తోంది. కన్నుపొడుచుకున్నా వెలుతురు కనపడదు. సత్యం వాంఛనీయమైనదే! ... కాని భయంకరసత్యాన్ని మానవుడు భరించలేడు. నిప్పులో స్నానంచేయటం, సముద్రపు టడుగున జలజంతువులతో పోరాటం, ఆకాశంలో నడవటం.

శేఖర్ నవ్వుకున్నాడు.

ఈ ఉపమానాలకర్థం ఏమిటీ?

నెమ్మదిగా అడుగులు వేస్తున్నాడు. గంటస్తంభం నిటారుగా నిలబడి 'తొమ్మిది' అంది. పార్కులో ఎవరూ లేరు. పువ్వులన్నీ నిశ్శబ్దంగా నిట్టూర్చి నిద్రకుపక్రమిస్తున్నాయి. సిమెంటు బల్లమీద కూర్చుని ఆలోచించాడు.

నెలరోజులక్రితం జరిగిన 'వివాహ మహోత్సవం' కంటికెదురైంది. భయంతో - సిగ్గుతో-చిరునవ్వుతో అమాయకంగా తలవంచుకుని నిలబడ్డ రాధ సౌందర్యం - మత్తెక్కించే మల్లెపూల పరిమళం రూపంధరించి సింగారించుకు వచ్చినట్టు - పురోహితుల అర్థంకాని 'పవిత్ర' మంత్రోచ్చారణలు , పట్టుబట్టల గరగరలు , నవ్వులు, కేరింతలు, ఎక్కడ చూసినా ఆనందం వళ్లు మరిచి నృత్యంచేసింది. ... అతని నూతనజీవితానికి నాందీ వాక్యం .. ఆమె మృదుహస్తాన్ని మొదటిసారిగా స్పృశించినప్పుడు కలిగిన పులకరింపు ....కాని...

అందులో కల్మషంఉందని అతనికేం తెలుసు?

రాధ తనదికాదు.

శేఖర్ ఉలిక్కిపడ్డాడు. అదే వాక్యాన్ని ఎవరో పదేపదే అన్నారు..

అవును.... రాధ తనదికాదు . అమెకు గతంఉంది. ఆనాడు మల్లెపూలు పెట్టుకుంది. ఇప్పుడు గులాబీలు కావాలంటోంది.

ఈ సమస్యను పరిష్కరించేదెలా ?....

'గతాన్ని మరచి హాయిగా ఉండు. మనిషన్న తరువాత తప్పుచేయకుండా ఉండరు. క్షమించి ఆదరించటంలో గొప్పతనం ఉంది.'

ఆత్మబోధించింది.

మర్చిపోదామనుకుంటే, రెట్టింపుబలంతో ఎదిరిస్తుంది. రఘు వర్ణించిన దృశ్యాలు సజీవంగా కనపడి మనసును ముక్కలు ముక్కలుగా కోసివేస్తాయి. రాధతోబాటు ఆమె గతజీవితం - రఘు కనిపిస్తాడు.... అమెను ఏలుకోటం ఎన్నడూ జరుగదు. అది సాధ్యపడని పరిష్కారం.

పోనీ, ఆమెను చంపేస్తే?

ఆమెతోబాటు అవినీతి, మోసం, దగా అన్నీ నశిస్తాయి. ముమ్మందు అందరికీ ఇదొక గుణపాఠం అవుతుంది. సమాజంలో నీతి నియమాలు నెలకొల్పినకీర్తి తనకు దొరుకుతుంది. నిజాన్ని నీడచేసిన ఆమెకిది తగిన శిక్ష.

శేఖర్ వెర్రిగా నవ్వుకున్నాడు.

అందాన్నెవరు హత్యచేయగలరు? అది ఏనాడో అమృతంతాగి వచ్చింది. దానికి అంతమంటూ లేదు. యుగయుగాలుగా అందర్నీ ఆకర్షించి, పిచ్చెత్తించి, చివరకు వూబిలోకి తోసేస్తుంది. ఒక్క రాధను చంపేస్తే ప్రపంచంలో అవినీతి ఉండదనుకోటం ఎంత పొరపాటు!.. అదేంకాదు.

రాధ, రఘు ఒకర్నొకరు ప్రేమించుకొన్నారు. కొంతకాలం కలిసిఉన్నారు. తెలియక తను అడ్డంవచ్చాడు. ఆమెకోసం రఘు ప్రతిరోజు ఎదురుచూస్తూనే ఉన్నాడు. తను రంగంలోంచి తప్పుకోవాలి... ఇద్దర్నీ కలిసి ఉండమనాలి మళ్లీ. మొదట్లో సంఘం ఒప్పుకోదు. క్లబ్బుల్లో సినిమాహాల్లో , పార్కుల్లో ప్రతిచోటా రఘు గురించే అందరూ మాట్లాడుకుంటారు. ముక్కుచీదుతారు. గాలిలో అస్త్రాలువదిలి వింత చూస్తారు. చివరకు విసుగెత్తి ' ఇలా ఉండేకన్నా, పెళ్లిచేసుకుంటే ఎంత మర్యాదగా ఉంటుంది! ' అంటారు.... తనక్కావలసింది అదే! రఘు రాధను పెళ్లి చేసుకోవాలి.

శేఖర్ పార్కువదిలి నడక సాగించాడు. గంటస్తంభం 'పది' అంది.

ఇప్పుడతను ప్రశాంతంగా ఉన్నాడు. ఎడారిలో తిరిగితిరిగి 'ఒయాసిస్సు' దొరికినట్టయింది.

రాధ అరుగుమీద నిలబడుంది.

దీపం వెలుగులో ఆమెముఖం స్పష్టంగా కనిపించింది. తలనిండా తట్టెడు

మల్లెపూలు - నిరీక్షించి అలసి సొలసిన కళ్లు - ఎర్రగా ఉండి నిట్టూర్పుతో పాలి పోతున్న చెక్కిళ్లు-

పాపం ! ఎంత సేపట్నుంచి తనకోసం ఎదురుచూస్తోందో!

'అబ్బ ! ... వచ్చారూ ! .... ఎంత సేపట్నుంచి మీకోసం ఎదురు చూస్తున్నాను. ! మీ స్నేహితుడికి మంచి చెడ్డలు బొత్తిగా తెలియవనుకుంటా.' అంది కోపాన్ని అణచుకుంటూ రాధ.

'అవును రాధా ! ... అతను మనజీవితాలతో శాశ్వతంగా పెనవేసుకున్నాడు. విదలించి లాభంలేదు.... తాచుపాము చుట్టుకుంటే విదలించటం ఎలా? కళ్లు మూసుకుని జరిగేదేదో జరుగుతుందని వూరుకోటం మంచిది.'

రాధ అతనికేసి ఆశ్చర్యంగా చూసింది. శేఖర్ మాటల్లో చూపుల్లో కొత్తదనం కనిపించింది.

'అమ్మబాబోయ్ ! మీ రఘు తాచుపామైతే దయవుంచి అతనికి దూరంగా ఉండండి.'

శేఖర్ ముఖం కడుక్కుని వచ్చాడు. రాధ కాఫీ తీసుకొచ్చింది.

'సాయంత్రం మబ్బులు కమ్ముకున్నాయి. వాన కురుస్తుందని, మీరు తడుస్తారని భయపడ్డాను' అంది పక్కన నిలబడి.

'అవును. నేనూ అలాగే అనుకున్నా. కాని మబ్బులు చెదిరిపోయి ఆకాశం నిర్మలమైంది. చందమామ నవ్వాడు. నక్షత్రాలు కిలకిల నవ్వాయి.'

'మీమాటలు చిత్రంగా ఉన్నాయండి ... నాకెందుకో భయంగాఉందికూడా.. ముందు కాఫీతాగండి... తరువాత అన్నానికిరండి.'

'ఆకలిలేదు...' అన్న మాటలు నాలికచివరిదాకా వచ్చి ఆగిపోయాయి. రాధ నమ్మదు. సందేహిస్తుంది.... తనబాధ ఆమెకు తెలియకూడదు.

టేబిలుమీదున్న రాధఫోటో కనపడింది.

రఘు దగ్గరున్నఅదే ఫోటో! రెంటికి తేడాలేదు. అదేనవ్వు ! అదే ఆకర్షణ!

'మీరు మాత్రం 'రఘు-రఘు' అని కలవరిస్తారు కాని ఒక్కనాడైన అతను మనింటికి రాలేదు.

శేఖర్ నవ్వాడు.

'వస్తాడు.... ఒకసారికాదు... వందసార్లు ... శాశ్వతంగా ఇక్కడే ఉండిపొమ్మందాం. లేక మనమే అక్కడకు వెడదాం.'

రాధ ఫక్కున నవ్వింది.

ఆ రాత్రి అన్నీ పీడకలలు.

అర్థరాత్రి హఠాత్తుగామేల్కొని రాధకేసి చూశాడు- తృప్తిగా నిద్రపోతోంది. ఈ రాధేనా

రఘును వరించింది? అంతటి సాహసం ఆమెకెక్కణ్నుంచి వచ్చింది ? శేఖర్ నమ్మలేకపోయాడు.... ఒకవేళ రఘు చెప్పినకథ కల్పనేమో !.... ఛ....ఛ.. అదేనిజమైతే రాధఫోటో అతనికెలా దొరికింది ? ఏమైనా రాధ తనదికాదు.

శేఖర్ దూరంగా జరిగిపోయాడు.

తుఫాను ఎక్కువకాలం వీస్తే ప్రమాదం; అందుకని వినాశంతరువాత శాంతిస్తుంది. అలాగే అతనిమనసు కుదుటపడింది. అతనిక్కావలసింది రాధ సుఖంగాఉండటం. అంతే. మర్నాడంతా ఉత్సాహంగా కనిపించాడు. ఆదివారం కావటం మూలాన కాలేజీకి సెలవు.

ఇంట్లో పిండివంటలతో భోజనం, సాయంత్రం రాధతో షికారు, ఆమెకు ఇష్టమైన చీరెలు, రవికెగుడ్డలు కొన్నాడు. ఇద్దరూ ఇల్లు చేరుకునేసరికి ఏడైంది.

'అబ్బ ! ఈ రోజు ఏనాటికీ మరుపురాదు' అన్నాడు.

రాధ నవ్వివూరుకుంది.

రాత్రి తొమ్మిదిగంటలు. బట్టలువేసుకుని బయటికి వెళ్ళబోతున్న భర్తకు 'ఎక్కడికి ? ఆ రఘు ఇంటికేనా ? అబ్బబ్బ ! ఇతనెక్కడ దొరికాడండి మనకు ?..... అతనీవూరువిడిచి ఎక్కడికైనా పోతే బాగుండును. పోనీ మనమేనా పోదాం. ఈరాత్రి పన్నెండుదాకా రారు' అని అడ్డుపడింది.

'రఘును ఏమీఅనకు, అతనిస్వభావం నీకుతెలియదు....ఈరోజు నువ్వు నాకోసం ఎదురుచూడకు అనవసరంగా ' అన్నాడు నవ్వుతూ..

'అంటే త్వరగావచ్చేస్తారు కదూ ?' అంది సమాధానపడిన కంఠంతో...

శేఖర్ త్వరత్వరగా వెళ్ళిపోయాడు.

* * *

చిక్కటినిశ్శబ్దం ! పట్టుబట్టలా వెన్నెల తళతళమంటోంది.

రఘు సిగరెట్టుమీద సిగరెట్టు కాలుస్తూ, ఏదో ఆలోచిస్తూ కూర్చున్నాడు. గడియారం ఒంటిగంట కొట్టింది.

ఎవరో తలుపుతట్టారు.

రఘు పరధ్యానంగా వూరుకున్నాడు, మళ్ళీ తట్టేసరికి తలుపుతీశాడు. ఎదురుగా రాధ నిలబడుంది.

రఘు గుండెఆగినవాడిలా చూశాడు. ఆశ్చర్యంతో నోట మాటరాలేదు. వర్తమానానికి దూరమైపోయాడు.

'మాలతి !...'అన్నాడు పిచ్చివాడిలా.

రాధ భయంతోచూసింది.

'మాలతి ! నువ్వేనా ? ఎప్పుడు వచ్చావ్ ? ఇన్నాళ్ళూ ఎక్కడున్నావ్ ?'రెండడుగులు

ముందుకువేశాడు.

రాధ వెనక్కికదలింది. ఈమారు గదిలోవెలుతురు ఆమెముఖంమీదకు పూర్తిగా పాకింది. రఘు పొరపాటు పడేందుకవకాశం లేదు.

'మాట్లాడవేం మాలతి ? నామీద కోపమా ?....అవునుమరి. కోపంలేకుండా ఉంటుందా? నేనుచేసిన పనికి ఏశిక్షకైనా తగుదును. రా లోపలికి !'

'ఇది రఘునాథరావుగారి ఇల్లేనాండి ?' అనడిగింది రాధ.

'అవును...అంత పొడుగాటి పేరుతో ఎందుకు పిలుస్తావ్? ఎప్పటికి మల్లే 'రఘు' అంటే చాలదా?

'మీరు పొరబడుతున్నారు. నేను ఇంగ్లీషు లెక్చరరు శేఖర్‌గారి భార్యను. నా పేరు రాధ - మాలతిని కాను.'

రఘు రాధను చూడటం ఇదే మొదటిసారి.

అతను కిందిపెదవిని కొరుక్కుని గడిచిన వాతావరణంలోంచి బయటపడ్డాడు.

'అలాగా ! పొరపాటున ఏదో అనేశాను. లోపలకు రండి....ఈ అర్థరాత్రిపూట వచ్చారు. ఏమైంది?'

రాధ లోపలకువచ్చింది. గదిలో సంభాషణ విని మేడమీదనుండి సుభద్రమ్మ కిందకుదిగి వచ్చింది ' ఆయన... ఆయన... రాత్రి తొమ్మిదిగంటలకు మీ దగ్గరకు వస్తున్నానని బయలుదేరారు. ఇంతవరకూ రాలేదు... ఇక్కడకురాలేదాండి ?

పొంగివస్తున్నశోకాన్ని బలవంతాన అణుచుకోటానికి యత్నిస్తోంది. రఘు నవ్వాడు.

'అలాగాండి !...అతని తత్వమే అంత, ఎవరైనా రెండోఆట సినిమాకు లాక్కుపోయుంటారు. పెళ్ళాం ఏమంటుందో, ఎలాబాధపడుతుందో అర్థంకాదు. మీరు కంగారుపడకండి. ఉదయానికల్లా వచ్చేస్తాడు.'

రాధ నవ్వబోయింది. 'అయ్యో !చీకటిని వెలుగనుకోమంటారా ?' అన్నట్టు చూసింది.

'ఈ అర్థరాత్రి ధైర్యంగా ఎలావచ్చావమ్మా ?'అని ఆశ్చర్యపోయింది సుభద్రమ్మ.

రాధ ఆ ప్రశ్నకు సమాధానం చెప్పలేదు.

'నేను వస్తానండి... ఆయన తిరిగివచ్చి నేనుకనుపించకపోతే కోపగించుకుంటారు'

రఘు తల్లికేదో సైగచేశాడు.

'ఆ కోపతాపాలు తెల్లవారేసరికి చల్లబడతాయిలే !....రెండుదాటాక ఇంకేం వస్తాడు ? హాయిగా ఎక్కడో నిద్రపోతూఉంటాడు. రేపు గోడకుర్చీవేయించి దండించు. ఈరాత్రికిక్కడ ఉండిపో. ఒంటరిగా తిరిగి వెళ్ళకూడదు. నీకేం భయంలేదు. నేనున్నాను. మీ అమ్మనుకో.' రాధను మాట్లాడనీయక చరచర మేడమీదకు తీసుకుపోయింది.

రఘుముఖంలో అంతవరకూ కనిపించిన ధైర్యం, చిరునవ్వు అంతరించాయి. కిటికీ

దగ్గర కూర్చుని 'టేబిల్ లాంప్' ఆన్ చేశాడు. పేపర్ వెయిట్ అడుగున రెపరెపలాడుతున్న ఉత్తరాన్ని మూడోసారి చదవనారంభించాడు.

ప్రియమైన రఘు -

నీ గుండెనిండా ప్రేమను నింపుకుని ఈఉత్తరం చదువు. అప్పుడు కోపతాపాలకు స్థానం ఉండదు.

'నిన్నకనిపించిన శేఖర్ ఈనాడు ఉత్తరం రాస్తున్నాడే'మని ఆశ్చర్యపోవు కదూ ? నేరుగా చెప్పే ధైర్యంలేక ఇలా చేస్తున్నాననుకోకు. పరోక్షంగా రాసి సాధించే ఫలితం ఎక్కువఉంది కనక-

నువ్వింకా రాధను చూడలేదు. రేపు తెల్లవారేలోగా ఆమెను తప్పకుండా చూస్తావు. లేక ఆమె నీ దగ్గరకు వస్తుంది. వట్టిఅమాయకురాలు. సూదినేలమీదపడిన చప్పుడు విని అదిరిపోతుంది. సున్నితమైన మనసు. ఒక్కనెలలో ఆమెను పూర్తిగా అర్థంచేసుకున్నానని కాదు. నేను ఉదహరించిన నిజాలుమాత్రం వూహలోంచి జనించినవికావు. పాపం ! నన్ను చేసుకున్నందుకు ఎంతగా పరితపిస్తోందో !

నిన్నఉదయమే నిజం బయటపడింది. అనుమానంగాఉన్నా ఇన్నాళ్ళూ అశ్రద్ధ చేశాను. డాక్టరు పూర్తిగా పరీక్షచేశాడు. ఎక్స్‌రే తీశాడు. ఒకరిద్దరికి చూపించి రుజువు చేసుకున్నాక రెండు పొడి అక్షరాల జబ్బును వెల్లడించాడు. 'టి.బి.' అని. మందులు, టానిక్కులు, ఇంజక్షన్లు, ఆరుబయట గాలిలో ఆకాశంకేసి చూస్తూ విశ్రాంతి తీసుకోవటం, ఇవన్నీ నయం కావటానికి మార్గాలట ! నేను నమ్మలేదు. నమ్మను. వూపిరితిత్తుల రంధ్రాన్ని ఎవరు మూయగలరు ?

ఈ రహస్యాన్ని ఎంతకాలం దాచగలను ? రాధ కొత్తగా వికసించినపువ్వు. పువ్వు అందాన్ని దూరంనుండిచూసి ఆనందించాలి. అంతగా ఆత్మనిగ్రహం, లేకపోతే మృదువుగాతాకి స్పర్శకు సంతోషపడాలి. అంతేకాని విషవాయుప్రయోగం ద్రావకం కుమ్మరించటం, ఇవన్నీ అందాన్ని చిత్రవధ చేస్తాయి. రాధ కొత్త. ఇంకా ఎవరికీ హృదయార్పణ చేసుకోలేదు. భర్తంటే ఏవిటో, ఎవరో తెలియని స్థితిలో ఉంది, కనుక, ఇప్పుడే ఆమెను సరైనమార్గంలో పెట్టాలనే నిర్ణయంతో దారిలోంచి తప్పుకుంటున్నా, ఓ కొత్తప్రపంచం ఆమెకోసం ఎదురుచూస్తోంది.

ఇదంతా ఎందుకురాస్తున్నానని ఆశ్చర్యపోతున్నావు కదూ ! మనిషికి తనశక్తి తెలియదంటారు. అలాగే నువ్వూను, రాధకు వెలుగు ఎవరుచూపిస్తారు ? ... అప్పుడే కంగారు పడుతున్నావు కదూ ? అవును. ఆ కాగడ పట్టేబాధ్యత నీకువదిలేస్తున్నా, మనచిరకాల స్నేహితానికిది పరీక్ష, రాధ అమాయకురాలైనా, గడుసరి ! ఆమెవెంట నువ్వు ఎప్పుడూ ఉండక్కర్లేదు. 'అదుగో ! ఆ తోవంట వెళ్ళు' అని చూపిస్తేచాలు ఆమె నడచిపోతుంది, క్రమంగా తెలుపు నలుపులు తెలుసుకుంటుంది. ఆమెను సరిదిద్దుతావనే విశ్వాసం నాకుంది.

ఇంక, నేనెక్కడికెడుతున్నానని ఆలోచిస్తున్నావు కదూ ?...నాగురించి ఎవరూ బాధపడకూడదు. ప్రస్తుతం బొంబాయి వెడుతున్నా. అక్కడ 'టి.బి.'శానిటోరియం ఉందట, చికిత్స ఆధునిక పద్ధతులమీద నడుస్తుంది, వైద్యశాస్త్రం అక్కడ శిఖరాన్ని అందుకుంది....సెలవు...'

రఘు గట్టిగానిట్టూర్చాడు. సాయంత్రం శేఖర్ ఇంటిదగ్గరుండే పోకుర్రాడు ఈ ఉత్తరం ఇచ్చిపోయాడు. అశ్రద్ధతో తనుపదింటిదాకా చదవలేదు. రాధ వస్తుందని అతనికితెలుసు.

మేడమీద అమ్మ రాధను సముదాయిస్తోంది.

* * *

మర్నాడుదయం రాధ తనఇంటికి బయలుదేరింది.

'అరగంటక్రితం నేను చూసివచ్చాను. శేఖర్ ఇంకా తిరిగిరాలేదు. మీరలా కూర్చోండి. ఒకటి రెండు సంగతులు మాట్లాడవలసుంది'

'మీకంటే వయస్సులో చిన్నదాన్ని నన్ను 'అండి' అని గౌరవించనక్కర్లేదు.'అంది రాధ.

'మరోలా అనుకోక నేనడిగే ప్రశ్నలకు జవాబివ్వాలి. నీకు బంధువులెవరూ లేరా ? తల్లిదండ్రులు లేరని శేఖర్ చెప్పాడు. ఆ ధైర్యంమీద అడుగుతున్నా.'

'మావయ్య మద్రాసులో ఉన్నాడు. పెళ్ళవటంతో బంధుత్వం తెగినట్టే ! అతనికి నేనొక భారంగా ఉంటూవచ్చాను'

రఘు విషయం ఎలా వ్యక్తంచేయాలో తెలియక తికమకలాడాడు.

'ఏమిటో! ...బంధువులు! ప్రపంచం! అన్నీ తమాషాగా కనిపిస్తాయి నాకు. అకారణంగా మనస్పర్థలు. ఒకరికి మరొకరు దూరంకావటం. మనసులో ఒకటి, పైకి మరొకటి. లోలోన కుమిలిపోతూ పైకినవ్వటం. నిజంచెప్తున్నా రాధా! జీవితంమీద నాకు గొప్పఅభిప్రాయమేమీ లేదు.' సిగరెట్టుపొగలాంచి ఏదో పూహాలోకాన్నిచూస్తూ అన్నాడు.

కాని రాధతో నిజాన్నెలా చెప్పటం ? స్టీవెన్‌సన్ నిజంచెప్పటం కష్టమన్నాడు. అందరూ 'నిజమే చెప్పాలి. సత్యమే జయం!' అంటారు. కాని, నిజం నిప్పులాంటిది. ఎంతో జాగ్రత్తగా మానవుడు ఏళ్ళ తరబడి కష్టపడి సృష్టించిన భాషలో చక్కగా మాటలు ఏర్చి కూర్చి అభిప్రాయాన్ని వ్యక్తంచేసినా, ఎక్కడో, సూదిమొనంత వెలితి కనిపించి అబద్ధమై పూరుకుంటుంది. 'శేఖర్ వెళ్ళిపోయాడు' అని ఆమెఆవేదనకు జవాబు చెప్పవచ్చు. ఆరెండుమాటలు రెండుసముద్రాలై ఆమెను ముంచి వేస్తాయి. సమాధానంకోసం ఎదురుచూస్తున్న ఆమెకేసి చూడలేకపోయాడు. ఆరోగ్యంగా ఉత్సాహంగా నవ్వుతూఉండే శేఖర్‌కు 'టి.బి.' వచ్చిందంటే ఆమె నమ్ముతుందా ? విరగబడి నవ్వుతుంది. ఇంతటి విజ్ఞానం, చదువు, సంస్కారం ఉండికూడా ఈ అసందర్భత్వాన్ని ఎలా నమ్ముతున్నారని నిలదీసి అడుగుతుంది. అలా అర్థంలేకుండా పెద్దగా నవ్వుతుంది...అంతే ! మతి చలించిందంటారు. లేదా ఆనవ్వుతోనే ఆగిపోతుంది. అధ్యాయం ముగిసిందంటారు.

'నాకుతెలుసు ఇంటికి త్వరగా వెళ్ళాలనుకుంటున్నావు. అక్కడ శేఖర్ కనిపించకపోతే నా మాటలు గుర్తుకొస్తాయి. నూటికి నూరువంతులు మంచిగాఉండే మనుష్యులుండరు... ఈ కల్మషాన్ని ఎందుకు ప్రేమించాలని అన్వేషిస్తూ బతకలేం కూడా, మనకున్న వెగటును బాహాటంగా ప్రదర్శించలేం. అందుచేత వైరాగ్యాన్ని మనసులో దాచుకుని పైకినవ్వుతూ కలివిడిగా ఉండాలి. ఏదో సాధించాలని శ్రమపడేకంటే, దొరికిన అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోవటం మంచిది. ఏమంటావ్ ?'

'ఇంతకూ ఈఉపోద్ఘాతం దేనికి ?'అనడిగింది రాధ.

'ఇప్పుడు నేను చెప్పబోయే వార్త విని నువ్వు కంగారుపడకూడదు. ధైర్యంగా, తెలివిగా గడిచిన రోజులు మర్చిపోగలిగితే గమ్యస్థానం చేరుకోవచ్చు... శేఖర్ ప్రస్తుతం రైల్లో ప్రయాణంచేస్తూ ఉంటాడు'.

రాధ ఒక్కడుగు వెనక్కి వేసింది. ఏదో వైపరీత్యం జరిగిందని తెలిసినా దాని రూపం ఇంకా తెలియదుగా !

'పూర్తిగావిను రాధా !....అతను బొంబాయి వెడుతున్నాడు.

రఘు ఆగాడు.

' ఎందుకు ?....'

'అతనికేదో గుండెజబ్బు ఉందని డాక్టర్లు నిర్ణయించారట. చికిత్స కోసం వెడుతున్నాడు.'

రాధ కుప్పలా కూలిపోయింది. సుభద్రమ్మ ఆమెను కావలించుకుని పట్టుకుంది.

'ఆ గుండెజబ్బు టి.బి.యేనా ?'

అఘాతంలోంచి మాటలు వెలువడ్డాయి.

రఘు సమాధానం చెప్పలేదు.

* * *

రెండురోజులు గడిచాయి.

సుభద్రమ్మ ఇరవైనాలుగుగంటలూ రాధవెంట ఉంటూ వచ్చింది. రఘు కనిపించటం మానేశాడు. మనస్తత్వం పూర్తిగా అర్థం చేసుకున్నాకకాని ప్రయోగాలు చేయకూడదు. తల్లిద్వారా ఆమెప్రవర్తన కనుక్కుంటూ ఉన్నాడు.

ఆ సాయంత్రం రఘు ఆఫీసునుండి వచ్చేసరికి రాధ ఎక్కడికో బయలుదేరుతూ వుంది.

'ఎక్కడికి బయలుదేరావు రాధా ?' అనడిగాడు.

'ఫలానాచోటికని చెప్పలేను. ఈ రాత్రిబండికి మా మావయ్యదగ్గరకు వెడతాను. అతను ఏం సలహాచెప్తాడో చూస్తాను. నన్నుచదివించి, పెళ్ళిచేసింది అతనే కనక ఈ బాధ్యత కూడా అతనిదే !'

రఘు ఆమెను పరీక్షగాచూశాడు.

'అబద్ధం ! అంతా కల్పన!'

రాధ ఉలిక్కిపడింది.

'నీ మనస్సులో ఉన్నది నాకుతెలుసు. నన్నుమాత్రం ఏనాడూ మోసంచేయలేవు. తిన్నగా ఇంటికివెళ్ళి ప్రాణాలు తీసేసుకుందామనుకుంటున్నావు! అవునా?

రాధ సమాధానం చెప్పకుండా చేతుల్తో మొహంకప్పుకుని వెక్కివెక్కి ఏడ్చింది.

'నిజంగానా అమ్మాయ్....!ఛీ నువ్వింత పిరికిపందవని తెలిస్తే నిన్నుదూరంగా ఉంచేదాన్ని. జీవించటంలో గొప్పతనం లేదా? ఈ రెండురోజులు నీతో వుండి, తెలివైనదాని వనుకున్నాను. ఇంతేనన్నమాట!' అంది సుభద్రమ్మ.

'ఇంతకంటే వేరేమార్గం కనిపించటంలేదా నీకు?.....శేఖర్ రాసిన ఈ ఉత్తరం చదివిచూడు' అని ఉత్తరం అందించాడు రఘు. రాధ చదివింది.

'మరి నన్నేం చేయమంటారు ?'

'మావయ్యదగ్గరకే వెళ్ళు, చూడగానే ఆప్యాయంగా రమ్మంటాడు. సంగతంతావిని మొహం చిట్లిస్తాడు. ఇంటో పనిమనిషిగా ఉండమంటాడు. పోనీ, అతను మంచివాడనే అనుకుందాం. ఇంట్లోకూర్చోబెట్టి తిండిబెడతాడు. మంచిమంచి సిల్కుబట్టలు కొనిస్తాడు. సినిమాలకు వెళ్ళమంటాడు... అంతమాత్రంచేత నీమనసు తృప్తిపడుతుందా ? స్త్రీలందరికీ దొరికే సంసారసౌఖ్యం నీకు దొరకలేదు. దావాగ్నిలాంటిమంట నీలో రేగుతోంది. దాన్ని ఆర్పటానికి అందరికి మల్లే జీవిస్తేచాలదు...'

రాధ ఏడుపుమాని కళ్ళుతుడుచుకుంది.

అతనిమాటల్లో ఏదోఆశాభావం, ఆకర్షణ, కనిపించాయి. రెండు రోజులుగా మెదలిన ఆత్మాహత్యానిర్ణయం దూరమైంది.

'నన్నేం చేయమంటారో చెప్పండి' అంది మళ్ళీ.

'నాకొక్కటేమార్గం కనిపిస్తోంది. నువ్వు స్కూలుఫైనలుఫస్టుక్లాసులో ప్యాసయ్యావు. శేఖర్ చెప్పాడు నాకు. కాలేజీలోచేరి చదువు... నీకిష్టమైనకోర్సు తీసుకో, ఇంటరుపూర్తయ్యాక మెడిసిన్ చదవ్వచ్చు.'

'అవునమ్మాయ్! అదే మంచిది! నువ్విక్కడేఉండి చదువుకోటంలో మాకెలాంటి అభ్యంతరమూ లేదు. ఆయన పదితరాలకుసరిపడే ఆస్తిగడించి మాకువదిలిపోయారు.... బతికి ఉంటే వాడిచెల్లెలు సరిగ్గా నీయీడుదే! మా కా అదృష్టంలేదు.' అంది సుభద్రమ్మ.

'నీకిక్కడ ఉండటం కష్టంగాఉంటే హాస్టల్లో చేర్పిస్తాను'.

రాధ కొంతసేపు మౌనంగాఉంది.

'....నాకు ఒక్కటేభయం. ఆయన స్నేహితులకూ, కొందరు విద్యార్థులకూ నన్నుబాగా ...లుసు. అలాంటప్పుడు ఈవూళ్ళో ఎలా చదవగలను!'

రఘు ఆ ప్రశ్నకు సమాధానం చెప్పలేకపోయాడు. రాధ మేడమీదికి వెళ్ళిపోయింది.

'లోకులు...' అంది సుభద్రమ్మ ఏదోఆలోచిస్తూ...

'కాకులు...అపవాదం తప్పదు. అయినా ఎదిరించి 'నిలబడాలి. శేఖర్‌కొర్కెను మన్నించితీరాలి.'

సుభద్రమ్మ కొడుకుకేసి గర్వంగాచూసి 'చంద్రుడిలోకూడా మచ్చఉంటుంది' అనుకుంది.

సమస్యలు అనుకోకుండా ఎలా అల్లుకుంటాయో, అలాగే అప్రయత్నంగా విడిపోతాయి. రాధ వేసిన ప్రశ్నకు జవాబు ఆ సాయంత్రం దొరికింది. రఘు కాకినాడకు బదిలీ అయ్యాడు. మూడు రోజుల్లో వచ్చి జాయిన్ కమ్మని ఉత్తరువు.

సుభద్రమ్మ ఈ వార్త విని 'ఏవిట్రా! నీక్కూడా ఈ వూళ్ళుమారే ఉద్యోగమేనా? భూప్రదక్షిణం చేసే యోగం ఉందేమో మనకు!'అని విసుక్కుంది.

'నేను ఈ రాత్రి బండికే వెడుతున్నా. ఇల్లు, అదీ కుదర్చాలి. వారం రోజులు పోయాక మీరు రావచ్చు. శేఖర్‌యిల్లు యజమానికి వప్పగించేశాడు. అక్కడ వున్న సామాన్లు, ఫర్నిచరు అన్నీ మనతోబాటు తీసుకుపోదాం.... ఈ లోగా రాధను కాలేజీలో చేర్పించేందుక్కావలసిన ఏర్పాట్లన్నీ చేస్తాను.' అన్నాడు రఘు.

సుభద్రమ్మ అంగీకారసూచకంగా తలవూపింది.

దుఃఖంవస్తే ఏడుస్తాం. సంతోషం కలిగితే మైమరచిపోతాం. భయంఆవరిస్తే గజగజ వణికిపోతాం. కాని ఈ అనుభూతులన్నీ ఏకకాలంలో చుట్టుముడితే ఏరకమైన చలనమూకలగదు. ఎవరైనాకదలిస్తే - 'ఎందుకు ? ఎక్కడకు ?'అని అడక్కుండా కదలిపోతాం. రాధవిషయం కూడా అంతే.

ఉన్నట్టుండి భర్త 'టి.బి.' వచ్చిందని బొంబాయి ఉడాయించాడు. అతను తిరిగివస్తాడో లేదో తెలియదు. ఒకవేళ వచ్చినా అతని మనస్తత్వంలో ఎలాంటిమార్పులు వచ్చిఉంటాయో !.... తన్ను విడిచి వెళ్ళటానికి ఏదోబలమైన కారణం ఉండితీరాలి...'టి.బి.' వచ్చిందని తను నమ్మలేక పోతోంది. రోగంవచ్చినవ్యక్తి 'నా కోసం కన్నీటిబొట్టు విడిచేవారు ఒక్కరైనా ఉండరా ?'అని ఎదురుచూస్తాడు. అంతేకాని, ఉన్నవారికి దూరంగా పారిపోడు. అతనిక్కావలసింది సానుభూతి, తనకోసం బాధపడే వారున్నారన్నతృప్తి...కాని శేఖర్ వాటికోసం వేచివుండలేదు...అతను ఎప్పుడు తిరిగి వస్తాడో! పదిసంవత్సరాల తరువాత వస్తాడనుకుంటే, అంతవరకూ తను ఏంచేయటం? రఘుఅన్నట్టు వూరికే కూర్చోలేదుగా!

తల్లీ కొడుకులు తనమీద ఎందుకింత ఆప్యాయత కనబరుస్తున్నారో ఆమెకర్థం కాలేదు. శేఖర్ పట్ల ఉండే అనురాగానికిది తార్కాణమా ? తనుచదివితే వాళ్ళకొరిగేదేమిటి?

తన చదువుకోసం రఘు బోలెడుడబ్బు ఖర్చుపెట్టాలి. అంతేకాదు. సంఘంలో అపవాదును ఎదుర్కోవాలి. తను రఘుఇంటో ఉంటున్నసంగతి అందరికి తెలిసేఉంటుంది. ఈ వార్త మావయ్యక్కూడా అందుతుంది. కాని చలించడు. 'తుభుక్కున'

ఉమ్మేసి'పీడ విరగడైంది' అంటాడు. అయినా, ఇదంతా తను ఓర్చుకోవాలి. ఎవరికోసం? ఎందుకు? ఎండినమొక్కను పుష్పించమనేందుకా? ఏడారిలోనదిని ప్రవహింపజేసేందుకా? మంచుకొండమీద మహలునిర్మించేందుకా?.... నైరాశ్యానికి వన్నెచిన్నెలుదిద్ది ప్రదర్శించేందుకా ?

ఆలోచించింది.

ఆమెకదొక్కటే పని, ఉదయంలేవగానే సుభద్రమ్మకు ఏదోసాయం చేయటం. వంటలక్క ఉన్నా ఇంటిపనులు చేయటం, తీరికదొరికినప్పుడు ఈ చిత్రజీవితంగురించి ఆలోచించటం, ఒక్కొక్కప్పుడు శేఖర్ఎదురుగా నిలబడి క్షమించమని కోరినట్టు భ్రమ.

అలా వారంరోజులు గడిచిపోయాయి.

రాధ చదవటానికి నిశ్చయించుకుంది.

అనుకున్నప్రకారం రఘువచ్చి ఇద్దర్నీ కాకినాడ తీసుకుపోయాడు.

* * *

గాంధీనగరంలో రఘు అద్దెకుతీసుకున్న ఇల్లు చిన్నదైనా అందంగా ఉంది. ఇంటిచుట్టూ చిన్న కాంపౌండు. ఇంటో అడుగుపెట్టగానే పెద్దహాలు. ఆవెనుక రెండుగదులు, తరువాత వంటిల్లు, మేడమీద రెండుగదులు, మేడంతా ఆ రాధ అధీనంలోకి వచ్చింది.

గతాన్ని మరిచిపొమ్మని, భవిష్యత్తుగురించి జాగ్రత్తపడమని రఘు పదే పదే ఆమెను హెచ్చరించాడు.

కాకినాడ వచ్చిన మూడోనాడు రాధ ఇంటరులో చేరింది. రాధ తనకు వరుసకు చెల్లెలవుతుందని రఘు అందరితో చెప్పుకున్నాడు.

క్లాసులో మొత్తం నూటఇరవైమంది విద్యార్థులు. పదిమంది విద్యార్థినులు, అమ్మాయిలు ఒకర్నొకరు పరిచయం చేసుకున్నారు. గంటగంటకు కొత్తకొత్త లెక్చరర్లు వచ్చి చదువు, పుస్తకాలు, క్రమశిక్షణల్ని గురించి బోధించారు. వినేవారు విన్నారు. లేనివారు కబుర్లలోపడ్డారు. కొందరు ఈలలువేస్తే మరికొందరు మృదంగంవాయించారు. మొదటిరోజునే, ముఖ్యంగా తెలుగుమేష్టార్ని గడగడలాడించారు.

రాధకంతా కొత్తగాఉంది. క్లాసులోఉన్నంతసేపు ఆమెకు శేఖర్ జ్ఞాపకమేలేదు. ఇంటికి తిరిగి వస్తుంటే ఆమెనెవరో పిలిచారు. వెనక్కి తిరిగిచేస్తే సరళ త్వరత్వరగా ఆమెను కలుసుకునేందుకు వస్తోంది.

'హమ్మయ్య ! వూపిరాడటంలేదు !...ఎన్నిసార్లు పిలిచానో తెలుసా ? పరధ్యానంగా ఉన్నట్టున్నావు.' అంది ఆమెను కలుసుకుని.

రాధ ఆశ్చర్యపోయింది. కొందరితో ఎంతకాలం కలిసిఉన్నా స్నేహితంఏర్పడదు. కొందర్ని చూడగానే చెలిమి చేయాలనిపిస్తుంది. సరళలో ఏదోఆకర్షణ కనబడింది ఆమెకు.

చేతులకు రెండేసిగాజులు, రాళ్ళదుద్దులు సూర్యరశ్మికి తళుక్కుమన్నాయి. ఆ వెలుగు కళ్ళల్లో పరావర్తన చెందింది. ముచ్చటగా నున్నటి మెడ చుట్టూ ఒంటిపేట గొలుసు, నుదుటి మీద కుంకంబొట్టు మరీపెద్దదిగా కనపడింది.

'కలవారిపిల్లయి ఉంటుంది' అనుకుంది రాధ.

'ఏమమ్మా రాధమ్మా ! అలా బెదరిపోతావెందుకు? నేనుసింహాన్నా? పెద్దపులినా? ఆడపిల్లల్నిచూసి ఇంతగా జడుసుకుంటున్నావు. మరి ఈకాలేజీ అబ్బాయిలముందు ఎలా నిలవగలవు?'

'అబ్బే !అలాంటిదేమీ లేదండి ! ఏదో ఆలోచిస్తూ పరధ్యానంగా ఉండటం వలన మీ పిలుపు అందలేదు.'

'నేనూ అంతేఅనుకున్నా. ఇకముందు 'అండి' అని ఆకాశానికెత్తి గౌరవించనక్కర్లేదు, పేరెట్టి పిలుస్తే చాలు. తెలిసిందా ?'

'అలాగే !....తెలిసింది,'

'మీ ఇల్లెక్కడ ?'

'గాంధీనగరం' వెనకాలవస్తున్న విద్యార్థులగుంపును తిరిగిచూస్తూ అంది.

'భేష్ ! అందుకే మనిద్దరికీ మొదటి పరిచయంలోనే స్నేహితం కుదిరింది. నేనూ అక్కడే ఉంటున్నా.'

రాధ రిక్షాపిలవబోయింది.

'వద్దు... వద్దు ...ఇలా హాయిగా నడచిపోదాం. కాళ్ళు అరిగిపోవులే ! ఎందుకో, నీతో నాకు చాలా మాట్లాడాలనిపిస్తోంది. నేను ఏదైనాఅడిగితే అపార్థంచేసుకుని కోపగించుకోకు.'

సమాధానంగా రాధనవ్వింది.

ఇద్దరూ కాలేజీగురించి ఏవేవో మాట్లాడుకుంటూ నడుస్తున్నారు.

'కాలేజీచదువు వట్టిదండుగ!' నేర్చుకునేదేమీలేదు... సరదాకి చదువుకోవటం, కొత్త కొత్త అనుభవాలు కావాలంటే ఇంటో కూర్చుంటే వస్తాయా ? అందుకనే భిన్నమనస్తత్వాలున్న వ్యక్తుల మధ్య కలివిడిగా తిరగాలి. కూపస్థమండూకంలా ఉండకూడదు.'

రాధ ఆశ్చర్యంతో ఆమెకేసి చూసింది. రఘుచెప్పిన నిజానికి, ఈమెమాటలకు బోలెడు వ్యత్యాసం కనపడింది.

కొంతసేపు ఇద్దరూ మౌనంగానడిచారు.

'అన్నట్టు నీకుపెళ్ళయిందా ?'

రాధ ఉలిక్కిపడింది. సరళ నిజంకనుక్కుందా?....లేక తెలుసుకునేందు కడుగుతోందా?

'లేదే! ఆ సందేహం నీకెలాకలిగిందిచెప్మా?' అంది ఆశ్చర్యంనటిస్తూ. సరళ పకపకనవ్వింది.

'ఓసి వెర్రిరాధా !...అబద్ధమాడినా నేర్పుగాఉండాలి. పెట్టినకోటలా ఉండాలి. శత్రువులు ప్రవేశించేందుకు వీలుండకూడదు...కాని దొరికిపోయావు. నీమెళ్ళో మంగళసూత్రం మాటేమిటి?'

రాధ వెలవెలబోయింది. ఏరహస్యాన్ని దాచిఉంచాలని ఆమె శ్రమ పడిందో అది బయటపడింది. పరిస్థితినెలా సరిదిద్దుకోవాలో ఆమెకుతెలియలేదు. సరళ ఆమెనే పరీక్షగా చూసింది.

'రాధా! ...నువ్వు మనసులో ఏదోఉంచుకొని బాధపడుతున్నావు. నిజంనాతో చెప్పు, నేను నీమంచికోరేదాన్ని, అనుమానించకు.'

రాధ రెండునిమిషాలు వూరుకుంది. సరళతో చెప్పినందువల్ల వచ్చేప్రమాదం కంటే చెప్పకుండా దాచివుండటంవలన కలిగే అనర్థం పెద్దది.

'నాకు పెళ్ళయినమాట నిజం... కాని ఆయనిప్పుడు లేరు.'

'అంటే ?'

'అంతకంటే వివరించలేను. కొన్ని కారణాలచేత నన్నువదిలి వెళ్ళిపోయారు. బొంబాయిలో ఉన్నారని వినికిడి.'

'తిరిగి రారంటావా ?....'

'ఆ ప్రశ్న అడిగేఅధికారం నీకేముంది ?' అని కసిరి కొడదామనుకున్న రాధ ఆలోచనలో పడింది. అవును... ఆ ప్రశ్నకు తనదగ్గరమాత్రం సమాధానంఉందా?...శేఖర్కూడా చెప్పలేదు. అభిప్రాయాలకు స్థిరత్వమేర్పడిననాడు మానవుడు జీవితానికతీతుడవుతాడు. అతనికోసం మరోలోకం, చట్టం, ఆశయం ఎదురుచూస్తూ ఉంటాయి. అలాంటి మరోలోకం లేదు. కనక కనీసం చూసిన వారెవరూ లేరు కనక అభిప్రాయాలకు స్థిరత్వంలేదనే అనుకోవాలి.

'రాకపోవచ్చు...' అంది చివరకు.

'ఏడుపువస్తోంది కదూ?....నువ్వు వెర్రిబాగుల్దానివి. కొన్నినియమాలు, కట్టుబాట్లు, ఆచారాలు వివాహాన్ని సృష్టించాయి. అవన్నీ సవ్యంగా ఉన్నంతకాలం అందులోఉండే పవిత్రతను గౌరవించాలి. కాని కట్టుకున్నమగాడు అన్నింటినీ కాలదన్ని వెళ్ళిపోతే అది అపవిత్రమైపోతుంది... అప్పుడది కేవలం బంగారుముక్క...అదలావుంచి నీకు పెళ్ళయినట్టు మాకెవ్వరికీ తెలియదు. నేనుకూడా మంగళసూత్రంచూసి కనుకున్నా. రేపు అందరూ చూస్తారు. నిన్ను వేలాదిప్రశ్నలు వేస్తారు. చరిత్రంతా పూసగుచ్చినట్టు వివరించాలి. విసుగెత్తి చెప్పటం మానేశావనుకో, నీపతనం మొదలన్నమాట. తలకిందులాతపస్సుచేసి పూర్తి వివరాలు కనుక్కుని ప్రచారం చేస్తారు...కనక ఇకముందైనా హాయిగా బతకాలనుంటే ఆ సూత్రాన్నితీసి దాచేయి. కంటికి కనపడకుండా పెట్టె, అడుగునపడేయి. వీలైనన్ని

అబద్ధాలు చెప్పు. ఒకరికి హాని కలిగించనంతకాలం అబద్ధాలకోట కట్టవచ్చు. మరేం ఫరవాలేదు. ఆకాశంలో కాకిని గద్దన్నావనుకో -తప్పులేదు. ఎందుకంటే ఎవరికీ నష్టంలేదు.

రాధ సరళ మాటలు శ్రద్ధగా వింటోంది. సరళరూపంలో ఆకర్షణ ఉన్నట్టు, మాటల తీరులో, సిద్ధాంతాలప్రతిపాదనలో అయస్కాంతం ఉందని గ్రహించింది.

'అయితే సరళా ! నన్నేం చేయమంటావ్ !'

'ముందే చెప్పానుగా ! చక్కగా మంగళసూత్రంతీసి దాచేయి. మీ ఇంట్లోవాళ్ళు ఒప్పుకోకపోతే, కష్టనష్టాలు వివరించి శాంతింపచేయాలి.'

రాధముఖంలో తొట్రుపాటుచూసి సరళ నవ్వింది.

'పిడుగుపడ్డట్టయింది కదూ ? నీకేకాదు. ఎవరికైనాఅంతే !స్త్రీలకది పవిత్రాతిపవిత్రమైన వస్తువు. కాదనను. కాని మగవారు దానివిలువను గుర్తించి గౌరవించనప్పుడు అదిపెట్టె అడుగునే ఉండాలి. మీఆయన నిన్నువదిలి పోటానికి కారణం నీలోఉన్న లోపమైతే, నీకు మంగళసూత్రం ధరించే యోగ్యతలేదు. పొరపాటు అతనిదైతే దానికి విలువలేదు...ఎలాగూ కొత్తజీవితం కావాలంటున్నదానివి ఈ గత స్మృతులతో ఎందుకువేగటం ? నేనిలా అంటున్నాని కోపగించుకోకు. నువ్వే ఆలోచించి చూడు. నిజానిజాలు తెలిసివస్తాయి. అదుగో ! మా యిల్లు వచ్చేసింది. కాసేపుఉండిపోదువుగాని, రా !'

'వద్దుసరళా ! మనసంతా చీకాగ్గాఉంది. మరోనాడు చూసుకుందాం.'

'సరే ! ....ఇంటికివెళ్ళి ఏడుస్తూకూర్చోకు. ధైర్యంగాఉండు.'

సరళ సందులోంచి కదిలి అదృశ్యమైంది.

రాధ త్వరత్వరగా నడిచింది.

* * *

ఆకలిలేదంటూ అన్నంతినకుండా పడుకుంది. రాధ.

ఏడ్చిఏడ్చి కళ్ళురెండూ ఎర్రసిరా పూసుకున్నట్టయ్యాయి.

సరళమాటలు చెవులదగ్గర పదేపదే వినిపిస్తున్నాయి. మంగళసూత్రం తీసేయమంది. ఏ హిందూస్త్రీ ఆపని చేయగలదు? శీతకాలంనాటిరాత్రి గులాబీమీద వర్షించే మంచుబిందువుకున్న స్వచ్ఛత దానికుంది. పవిత్ర మంత్రోచ్ఛారణలు, శ్రేయస్కాముల ఆశీస్సులు, శుభసూచకాలైన పరిమళద్రవ్యాల గుబాళింపు, వీటిమధ్య కట్టబడిన పుస్తెను దాచేయమంటుంది సరళ. 'వీల్లేదు...అలానేనెన్నటికీ చేయను' అనుకుంది. రఘును, సుభద్రమ్మను అడిగితే బాగుండును. కాని, వారు 'ససేమిరా'ఒప్పుకోరు. ఆమాట వినగానే చెవులుమూసుకుని ' రామ రామ'! అంటారు. అంతటితో ఆ ప్రయత్నము మానుకోవాలి... కాని అలా చేయకపోతే సరళన్నట్టు అందరూ అన్నీ అడుగుతారు. వోపిగ్గా సమాధానంచెప్పాలి. రఘుకూడా నవ్వులపాలౌతాడు.

వణుకుతున్న చేతులతో రాధ మంగళసూత్రం తీసి పెట్టె అడుగున భద్రపరచింది.

అరగంట వరకూ ఆమె గుండెలు వేగంగా కొట్టుకుంటూఉన్నాయి.

ఆ మర్నాడు సరళ 'ఈమె కుమారి రాధ' ! అంటూ అందరికీ పరిచయంచేసింది. పుస్తె తీసేయటం తల్లికొడుకులు గమనించారో లేదో రాధకు తెలియదు. ఆ ప్రస్తావన ఎవరూ తీసుకురాలేదు.

ఉన్నట్టుండిరాధ చిత్రమైన వాతావరణంలో పడింది. మొదట్లో కంగారుపడ్డా, క్రమంగా మార్పులకు అలవాటు పడింది. కాలేజీచదువు చిత్రమైన అనుభవం. సరళన్నట్టు చదువుకంటె ఆడంబరమే ఎక్కువ. వీలుచిక్కినప్పుడల్లా సరళ కొత్తకొత్త విషయాలు బయటపెట్టేది. కొంత మంది లెక్చరర్లు అందంగాఉండే అమ్మాయిలమీద కన్నువేసిఉంచుతారని, జాగ్రత్తగా ఉండవలసిందని హెచ్చరించింది. అలాగే క్లాసులోవుండే అబ్బాయిలందరి గురించి చెప్పుకుపోయేది. 'వీళ్ళందరి భోగట్టా ఈమెకెలా తెలిసింది చెప్మా?' అని రాధ ఆశ్చర్యపోయేది... మొత్తానికి ఓ చక్కటి పూలతోటలో ప్రవేశించినట్టయింది రాధకి. సౌందర్యగర్వంతో మైమరచిన మల్లెలు, సంపెంగలు, గులాబీలు- ఇంకాఎన్నో వళ్ళువిరబోసుకున్నాయి. కనులపండువగా ఉన్నా, ఎక్కడో, ఏమొక్క చాటునో విషసర్పాలు అవకాశంకోసం ఎదురుచూస్తూ ఉంటాయి. పోరాడి గెలవటం ఎలాగూసాధ్యంకాదు గనుక తెలివిగా తప్పించుకు తిరగాలి... ఓమారు శేఖర్ 'రఘు త్రాచుపాములాంటివాడు' అన్నవాక్యం జ్ఞప్తికొచ్చిందామెకు....

నెలరోజులు భర్తేసర్వస్వమని, అతనిచిరునవ్వే తనకు మోక్షమని నమ్మినరాధకు కొత్త ప్రపంచం కనపడింది.

ఉదయంలేచి వంటపనిలో మునిగేందుకు మారుగా, షేక్స్‌పియరు, న్యూమన్, షెల్లీ ఆమెను ఆహ్వానించి తమతమ ఫిలాసఫీ బోధించారు. ఎప్పుడైనా సుభద్రమ్మకు ఇంటిపనిలో సాయపడేది. అడిగినప్పుడు భాగవతంలో పద్యాలు చదివి వినిపించేది.

రఘుప్రవర్తనలో మాత్రం కొన్నిమార్పులు వచ్చాయి. అతను ఎప్పుడోకాని రాధతో మాట్లాడేవాడు కాడు. ఆఫీసుకు ఎప్పుడువెళ్ళేది, ఎప్పుడు తిరిగివచ్చేది ఆమెకు తెలిసేదికాదు. ఏదోరహస్యజీవితం సాగిస్తున్నట్టనిపించింది. ఒక్కొక్కప్పుడు అతను తన్ను అసహ్యించు కుంటున్నాడేమో ననుకుని బాధపడేది.

ఓనాడుదయం పదిగంటలు....

రాధ పుస్తకాలుతీసుకుని మేడమెట్లుదిగి వస్తోంది. ఆనాడు తెలుగులెక్చరరు సెలవుకనుక పదకొండుకు వెడితే చాలు. క్రింద హాల్లో తల్లికొడుకుల సంభాషణ విని ఆగిపోయింది.

'రాధ వెళ్ళిపోయిందా అమ్మా !'

రఘు ఆఫీసుకు వెళ్ళటానికి సిద్ధంగా ఉన్నాడు.

'ఆ! ...వెళ్ళే ఉంటుంది. పూజగదిలోఉన్నాను కనుక గమనించలేదు... నిన్ను ఓసంగతి అడగాలనుకుంటున్నా.. రాధకూడా నిన్న అడిగింది పాపం... అది వచ్చినప్పట్నుంచి నువ్వు

ఇంటి దగ్గర సరిగ్గా ఉండటం లేదు. దానియోగక్షేమాలు బొత్తిగా కనుక్కోటంలేదట. రఘుఅన్నయ్య కిష్టంలేకపోతే వెళ్ళిపోతానంటోంది... ఉన్నట్టుండి ఇలా మారిపోయావేమిటి?'

రాధగుండెలు గబగబ కొట్టుకున్నాయి.

రఘు నవ్వాడు.

'నాప్రవర్తన మీఇద్దరికీ చిత్రంగానే కనిపిస్తుంది. అంతేకాదు. వెగటుకలిగిస్తుంది కూడా. ఆ సంగతి నాకుతెలుసు. రాధతో అస్తమానం మాట్లడుతూ, పగలబడినవ్వుతూ పరాచికాలాడుతూ ఉన్నాననుకో. ఆమె ఏమనుకుంటుంది ? అందమైనఅమ్మాయి కనపడగానే చెడుబుద్ధులు పుడుతున్నాయనుకుంటుంది. ఆమె పెద్దఅగాధంలో పడింది. ఒక్కొక్కమెట్టు చొప్పున ఎక్కి పైకి రావాలి.అందుకు కొన్నిసంవత్సరాలు పడుతుంది. శేఖర్ రాధను ఓవ్యక్తిగా చేయమన్నాడు. ఆ కోరిక నెరవేర్చే వరకూ నేను దూరంగానే ఉండాలి. ఆమెమనసు కష్టపడకుండా నువ్వు కూడా చూడాలి.

గడియారం అరగంట కొట్టింది.

'అయితేమరి శేఖర్ తిరిగి రాడంటావా ? అప్సరసలాంటి పెళ్ళాన్ని గంగలోవదిలి దేశం మీదకుపోయాడు. తల్చుకుంటే వళ్ళు భగభగమంటోంది...'

'అతన్నని ఏంలాభం ?....'టి.బి.' పేరు వింటేనే మనుష్యులు గడడలాడిపోతారు. అలాంటిది, ఆ వ్యాధిచేతుల్లో పడ్డాక మంచిచెడ్డలేం తెలుస్తాయి ?...అతను తెలివైనపని చేశాడు. రాధను నమ్మించి, చివరకు మోసంచేసేకంటే అతనిమీద అనురాగం, కలగకముందే అతని ఆవశ్యకతను గుర్తించకముందే వెళ్ళిపోయాడు...అదే అతనిలోఉన్న గొప్పతనం'.

సుభద్రమ్మ ముఖం చిట్లించింది. తప్పు చేసినవ్యక్తిని సమర్థించటం ఆమెకునచ్చలేదు.

రాధకళ్ళల్లో నీళ్ళునిలిచాయి.

'నాకేమో నమ్మకం కలగకుండా ఉంది. ఈపట్నంలో ఉంటే ఆరోగ్యం నయంకాదా ఏమిటి? మాకాలంలో క్షయంటే భయపడేవాళ్ళం. ఇప్పుడు ఆపరేషన్లు, ఇంజెక్షన్లు, మందులు కొత్త కొత్తగా వచ్చిపడుతున్నాయి.'

రఘు రెండునిముషాలు మౌనంగాఉండి అన్నాడు.

'ఎవరితోనూ అనక మనస్సులో దాచుకో. బొంబాయిలోఉండే రెండుమూడు శానిటోరియాలకు అతనిఫోటో పంపి, వివరాలు తెలియజేయమని కోరాను. అలాంటివ్యక్తి ఎవరూలేరని సమాధానం వచ్చింది.... అంటే అతను బొంబాయి వెళ్ళలేదన్నమాట. ఎక్కడున్నాడో తెలియదు.'

రఘు బయలుదేరబోతూ 'అమ్మా !.... నిన్ను ఒక్కటడుగుతాను. నిజంచెప్తావా ? అనడిగాడు. సుభద్రమ్మ అతనికేసి ఆశ్చర్యంగా చూసింది.

'రాధ పరాయిపిల్ల, మనింట్లోఉంచుకుని అభివృద్ధికితీసుకురావటంలో నీకేమైనా

అభ్యంతరముందా ?...ఉంటేచెప్పమ్మా ! ఇష్టంలేక విందుకుపిలిచేకంటే కసిరి పొమ్మనటం బాగుంటుంది.'

'రఘు!...నువ్వు అమ్మను సరిగా అర్థం చేసుకోలేదు....నాన్నగారిఆస్తి పదితరాలకు సరిపోతుంది.'

అతను తృప్తిగానవ్వాడు.

'నేనూ ఒకప్రశ్న అడుగుతాను....నిజం చెప్పు !...శేఖరానికి క్షయఉన్నమాట నిజమేనా?... లేక అంతాబూటకమా?''

రఘు ప్రశ్నకుసమాధానం చెప్పకుండా గడియారం వంకచూసి 'అయ్యనాయనోయ్ ! అప్పుడే పదకొండు కావస్తోంది...ఆలస్యమైపోయింది' అంటూ గబగబ బయటికి వెళ్ళిపోయాడు.

రాధ పుస్తకాలు టేబులుమీద విసిరి మంచంమీద కూలబడిపోయింది. దు:ఖాన్ని ఆపుకోలేక వెక్కివెక్కిఏడ్చింది. శేఖర్ క్షయతో వెళ్ళిపోయాడని ఆమె పూర్తిగా నమ్మకపోయినా 'కావచ్చు'ననుకుంది. కాని మోసంచేశాడని తెలియగానే ఆవేదన ఆగిందికాదు. తప్పు చేసి శిక్ష అనుభవించటం వేరు. అకారణంగా హింసకు గురికావటం వేరు. మాలిన్యాన్ని మంచితో కడగటం లాంటిది.

మంచితనం చాలాచెడ్డది. సరిహద్దులు లేని దయతో, అభిమానంతో ప్రవర్తించే మనిషితో జీవించలేం. అతనిఔదార్యం ఆకాశంవరకూ వ్యాపించి చెడుగును కప్పివేస్తుంది. వ్యక్తిత్వాన్ని నశింపజేస్తుంది. రాధకూడా అలాగే బాధపడింది. రఘు మంచితనానికి తను తగననుకుంది. మేడమీదకు వచ్చినప్పుడు కాని సుభద్రమ్మకు రాధకనబడలేదు.

'రాధ! నువ్వు కాలేజీకి వెళ్ళలేదా?'

రాధ ఉలిక్కిపడి తలెత్తిచూసింది.

'అదేమిటి ?కళ్లురెండూ ఎర్రగాఉన్నాయి.!... ఏడుస్తున్నావా?'

'అబ్బే ! లేదండి ! కళ్ళుకలిగాయిగామోలు !' అంది నవ్వటానికియత్నిస్తూ...

'నేను వయసులో నీకంటే మూడురెట్లు పెద్దదాన్ని. అనుభవంలోకూడా అంతే. నా దగ్గిర అబద్ధంచెప్పకు. మొఖంచూడగానే మనసులోఉండే అభిప్రాయాలు బయటపడతాయి...

సుభద్రమ్మ గంభీరంగాఅంది.

'ఇందాకా, మీరూ అన్నయ్య మాట్లాడుకుంటుంటే విన్నాను. ఆయనకేరోగమూ లేదా ? ఆయన తిరిగిరారా?'

సుభద్రమ్మ నవ్వింది.

'పిచ్చిదానా!....చదువు, వివేకంఉండబట్టే ఒకర్నొకరు అపార్థం చేసుకుంటున్నాం, ఒకే మాటకు, ఒకేచర్యకు, ఒకేఅర్థం ఉంచక, రకరకాలుగా వ్యాఖ్యానిస్తారు.శేఖర్ నిజంగా

ఎందుకు పారిపోయాడో ఎవరికీ తెలియదు. అతన్నిగురించి బాధపడుతూ ఎంతకాలం ఇలా దిగులుగా ఉంటావ్ ? కులాసాగా, నవ్వుతూ ఉండేందుకు ప్రయత్నించు నిన్ను కంటికిరెప్పలా మేం చూసుకుంటాం. రఘుమాటలు విన్నావుకనక అతనిప్రవర్తనను అపార్థంచేసుకోకు...'

రాధ కళ్ళుతుడుచుకుంది.

ఆసాయంత్రం సరళవచ్చింది. రాధకోసం ఆమెరావటం ఇదేమొదటిసారి. రాధ ఆమెను ఆప్యాయంగాఆహ్వానించి సుభద్రమ్మకు పరిచయంచేసింది. సరళసింగారం ఓఅడుగు ముందుకువేసింది. రెండుజెడలు వేసుకుని ముచ్చటగా మూడుగులాబీలు తురుముకుంది. తెల్లని నైలాన్‌చీర కట్టుకుంది. ఎడంచేతికి రిస్టువాచీ- మొదటిరోజున లేదు. ఈ మధ్యనేకొంది గామోలు ! ఆమె! 'వి నెక్డ్' జాకెట్టు చూస్తుంటే రాధకు వళ్ళుమండింది.

'పెళ్ళికానమ్మాయి అడకువగా ఉండాలికాని ఈ అహంభావమెందుకు ? అనుకుంది.

సుభద్రమ్మ కాఫీ తీసుకొచ్చింది.

ఆనాటి కాలేజీవిశేషాలు మాట్లాడుకున్నారు.

'రాధా .... మరోముఖ్యమైన సంగతి. మన ఇంగ్లీషులెక్చరరుగారు ప్రొఫెసర్‌గా ఢిల్లీ వెడుతున్నారు. రేపుసాయంత్రం సెండ్‌ఆఫ్. తలోరూపాయి చందాఇచ్చాం. ఏర్పాట్లన్నీ త్వరగా జరుగుతున్నాయి.

తరువాత రాధకుతెలియని కొత్తవిషయాలు చెప్పింది. కొందరు కాలేజీఅబ్బాయిలు, అమ్మాయిలవెంట ఎలాతిరిగేది, ఆకర్షించేందుకు ఎలాప్రయత్నించేదీ వివరించింది. నీతికి అవినీతికి అట్టే బేధం లేదంది. అవినీతిగా బతకటంలోకూడా ఆనందం ఉందని సరళ వాదిస్తుంటే రాధ భయపడింది. సరళ ఇంటికిబయలుదేరుతుంటే రఘు ఎదురువచ్చాడు. ఇద్దరికీ పరిచయమైంది. మరోఅరగంట ఆగి అతనితో ఖబుర్లు చెప్పి కదిలిపోయింది.

'రాధా.!...జాగ్రత్త సుమా ! ..ఈ అమ్మాయి చాలాగడుసుది... జీవితాన్నికనుక్కుంది.' అన్నాడు నవ్వుతూ.

రాధకు 'జీవితాన్నికనుక్కోట' మేమిటో అర్థం కాలేదు. అడిగి తెలుసుకోవాలనుకున్నా కోరికను అణచివేసింది.

ఆమర్నాడు 'సెండ్ ఆఫ్' బాగాజరిగింది. ప్రిన్సిపాలు, తతిమ్మాలెక్చరర్లు మాట్లాడారు. విద్యార్థినులతరుపున సరళమాట్లాడింది. వెళ్ళిపోతున్నలెక్చరరుగార్ని ఆకాశానికెత్తి అభినందించింది. సమావేశం పూర్తయ్యాక విద్యార్థులు ఆమెఉపన్యాసాన్ని మెచ్చుకున్నారు.

ఇద్దరూ ఇళ్ళకు బయలుదేరారు.

'అద్భుతంగామాట్లాడావుసుమా!...ఆయన్ని నీకింతబాగా తెలుసని నేననుకోలేదు. అదీకాక ఆయనఉపన్యాసం విమర్శనాత్మకంగాను, భావగర్భితంగానూ ఉంటుందని

నువ్వుచెప్పేదాకా నాకుతెలియదు...

సరళ విరగబడినవ్వింది.

'నువ్వు వట్టిఅమాయకురాలివి!... ఈమనుష్యులమధ్య ఎలాబతగ్గలవోనని దిగులుగా ఉంది నాకు, నిజంచెప్తున్నా!... ఆ మహానుభావుడి పాఠం ఇంతవరకూ ఒక్కనాడైనా నేను శ్రద్ధగా వినలేదు. అక్లాసులో ఏదైనా నవలచదువుతూ కూర్చుంటాను, ఆయనపాఠం ఉత్త బోరింగు, వాగిందే పదిసార్లు వాగటం, ఎక్కడోచదివి కంఠస్తంచేసినదంతా ఒక్కసారిగా కక్కేయటం.'

'మరి ముఖస్తుతి తప్పుకాదా?...మనసులోలేని మాటను కల్పించి ఒప్పుగా ఎందుకు చెప్పాలి ? ఇష్టం లేనప్పుడు ఊరుకోవచ్చుగా. ఈనటనెందుకు ? రాధ కొంచెం కోపంగా అడిగింది.

'ఎందుకా?...విద్యార్థులతోనూ, మేష్టర్లతోనూ పరిచయాలు చేసుకునేందుకు. వాళ్ళతో సన్నిహితంగాఉండకపోతే జీవితం ఎడారి అవుతుంది. ఎండమావులకోసం వెతికేకంటే, దొంగచాటుగా మామిడిపళ్ళుతినటం మేలు. ఒక్కమాట చెప్తాను. జ్ఞాపకంఉంచుకో. జీవితం ఆనందించటానిక్కాని ఆదర్శాలతో ఉండేందుక్కాదు. ఈఇరవై సంవత్సరాలలో నేను ఎన్నో చిత్రమైనఅనుభవాల్ని ఎదుర్కొన్నాను. జీవితవిధానాలు అనేకం. నిష్ఠగా, నియమంగా కొంతకాలం ఉన్నాను. మరికొన్నాళ్ళు విచ్చలవిడిగా తిరిగాను. చివరకు ఒక్కటే నిర్ణయానికి వచ్చాను. హాయిగా ఉండగలిగినంతకాలం ఏపనిచేసినా ఫరవాలేదు.

రాధకు భయంవేసింది. 'జీవితాన్ని కనుక్కోట'మంటే ఇదేనా?.... రాత్రి ఇల్లు చేరుకునేసరికి ఆమె జీవితం, ఉనికి ఆమెకే కొత్తగా కనిపించాయి. ఏదోమార్పు ఆమెకోసం ఎదురుచూస్తూ గడపదగ్గర కూర్చుని అవకాశం కోసం ఎదురుచూస్తోంది.

* * *

అమర్నాడు రాధకు నిజంగా జ్వరంవచ్చింది.

వద్దనివారించినా సుభద్రమ్మ డాక్టర్ని తీసుకొచ్చింది. రఘుకూడా దగ్గరేఉన్నాడు. మూడు రోజులు విశ్రాంతి తీసుకోమని సలహాఇచ్చాడు డాక్టరు.

'ఆయనకుమల్లే నాక్కూడా క్షయవస్తుందేమో ?'

'వస్తుందేమో ఏమిటి?...వచ్చిందనే అనుకోవాలి, వెంటనే నరాల నీరసం, ఆకలి లేకపోవటం, దగ్గులేకపోయినా వస్తున్నట్టు భ్రమ. అన్నీఉంటాయి. నేనూ గమనిస్తున్నా, ఈనాలుగు నెలలుగా నువ్వు ఎన్నో వూహించుకుని బాధపడుతున్నావు. టి.బి. వచ్చిందనుకోవటంలో అర్థం ఉందేమో కాని, 'ఆయనకు మల్లే' అని ఉపమానం తెచ్చుకోటం, గత స్మృతులను తవ్వుకోటం, నిన్నని ఏం లాభం? అది మానవుడి నైజగుణం, నచ్చని నిజాన్ని మర్చిపోటానికి యత్నిస్తాం, ఏదో కారణాన్ని ఆధారం చేసుకుని జ్ఞాపకం తెచ్చుకుంటాడు.'

రాధ అతన్ని గౌరవభావంతోచూసి తలవంచుకుంది.

రఘు మందుసీసాతో వెళ్ళిపోయాడు.

మొదటి రెండురోజులు సరళ వచ్చిపోయింది. మూడోనాడు సాయంత్రం ఆమెముఖం చూడగానే 'కొత్త సంగతి'కనిపించింది.

'ఎలా ఉందని అడక్కుండానే చెప్తాను. బాగానే ఉంది. జ్వరం లేదట. తలనెప్పి మరి రాదు. నీరసంమాత్రం నీడలాఉంది. మనసు మణుగుబరువు మోయలేక గిలగిల తన్నుకుంటోంది,' అందిరాధ నవ్వుతూ...

సరళ ఆమెకెదురుగా సోఫాలో కూర్చుంది.

'నాకుతెలుసు. నీమనోవ్యాధికి నాదగ్గర మందుఉంది. కాని అప్పుడే ఇవ్వలేను. మరికొంతకాలం ఆగాలి. కొన్నిరోగాల్ని తలెత్తగానే మొదలంట నరికివేయాలి. కొన్నింటిని ముదరబెట్టి నయంచేయాలి. నీవ్యాధి రెండోరకానికి చెందినది కనక కాస్తవోపికపట్టు. అన్నట్టు మరోసంగతి. కొత్త ఇంగ్లీషు లెక్చరరుగారు వచ్చేశారు. ఆయన పర్సనాలిటీ ఒకఎత్తు. పాఠంచెప్పేపద్ధతి మరోఎత్తు. దరిదాపు ఆరడుగుల ఎత్తు. ఎర్రటిశరీరం, ఉంగరాలక్రాపు, క్లాసునంతా అయస్కాంతంలా ఆకర్షించివేశారు. కొందరు అల్లరిఅబ్బాయిలు తుఫాను లేవదీయటానికి ప్రయత్నించారు కాని ఆయన చమత్కారంగా, అందరూ తలవంచుకునేట్టు, మెత్తమెత్తగా చీవాట్లువేసి కూర్చోబెట్టారు. తరువాత ఒక్కటేనిశ్శబ్దం. షేక్స్‌పియర్‌రచనల్ని గురించి ఉపన్యాసం యిచ్చారు. అబ్బబ్బ! ఎంతగొప్పగా ఉందనుకున్నావ్? ఇలియట్‌కూడా ఆయనముందు వోడిపోవలసిందే! ఖంగుమనే కంఠస్వరం, ఎప్పుడూ చిరునవ్వు, అలా ఆయనఉపన్యాసం వింటూ కూర్చోవాలనిపిస్తోంది'

రాధ ఆమెకేసి చిత్రంగాచూసి ఫక్కుననవ్వింది. సరళ కొద్దిగా కంగారుపడేసరికి మరింత విరగబడి నవ్వింది.

'మొదటిసారిచూడ్డంతోనే మోజుకలిగిందన్నమాట. ఆయన్నిప్రేమించావా ? పెళ్ళి చేసుకుంటావా ?

సరళక్కోపం వచ్చింది.

నువ్వు వేళాకోళానికడిగినా నిజంఅంతే. అవకాశంవస్తే వదులుకోను.'గంభీరంగా అంది. సుభద్రమ్మ అక్కడకు వచ్చేసరికి సంభాషణ ఆగిపోయింది సరళ మరోగంట 'బాతాఖానీ' కొట్టి బయలుదేరింది.

'జ్వరమని, అనారోగ్యమని వెర్రివేషాలువేయక రేపు బుద్ధిగా వచ్చేయాలిసుమా !' అంది గుమ్మందిగుతూ.

ఆమర్నాడు రాధ తొందరతొందరగా కాలేజీకి బయలుదేరింది. సుభద్రమ్మ మరోరెండు రోజులు విశ్రాంతి తీసుకోమన్నా ఆమె వినేస్థితిలో లేదు. కొత్తలెక్చరరు రూపురేఖల్లో ఆమెకు కుతూహలం లేదు. పాఠంవినాలనే ఆకాంక్ష అవధులుదాటి పరుగెత్తింది.

క్లాసులో తత్తిమ్మా విద్యార్థినులుకూడా 'కొత్త లెక్చరర్ని'గురించే మాట్లాడుకుంటున్నారు.

ఏ వస్తువుకూ ప్రత్యేకమైన విలువలేదు. మరోవస్తువుతో పోల్చినప్పుడే దానిప్రాధాన్యం తెలిసి వస్తుంది. అలాగే కొత్తలెక్చరరుపాఠం విన్న విద్యార్థులకు పాతలెక్చరరు మీద గౌరవంపోయింది.

రెండోపీరియడు రానేవచ్చింది.

కొత్తలెక్చరరు వచ్చారు. ప్లాటుఫారంమీద నిలబడి క్లాసునంతా ఒక్కసారి చిరునవ్వుతో చూశారు. సరళ కన్నార్పకుండా చూస్తూఉండిపోయింది.

రాధ ఉలిక్కిపడింది. ఆమెచుట్టూ భూమి భయంతోవణికింది. సముద్రాలుపొంగి ఆమెను ముంచివేశాయి. ఆకాశం చీకటిమబ్బులలో సమాధికట్టింది. నిమిషాలు గడిచిపోయాయి ఆయన పాఠాలుచెబుతూనే ఉన్నాడు. విద్యార్థులు శ్రద్ధగావింటూ తెలియనివి రాసుకుంటున్నారు. రాధమాత్రం శిలాప్రతిమలా, చైతన్యంలేకుండా అలాగేకూర్చుంది.

గంటకొట్టారు.

ఆయన వెళ్ళిపోయాడు.

'ఎలావుంది' అనడిగిన సరళప్రశ్న ఆమెచెవుల్లో పడలేదు. ఆమెకళ్ళు కదలికలేకుండా నిశ్చలంగా నిలబడ్డాయి.

'నిన్నే ?....ఏం ?...అలా రాతిబొమ్మలా కూర్చున్నావ్ ? అంటూ సరళ భుజాలు పట్టుకు కదిపింది.

' ఎలాఉంది ఆయనపాఠం?'

'అద్భుతంగాఉంది... సరళ! నాకు మళ్ళీజ్వరం వచ్చినట్టుంది. ఇంటికివెడుతున్నా, తల తిరుగుతున్నట్టుంది' అంది. లేచినిలబడుతూ,'

'అలాగా !....పోనీ, నేను తోడురానా?'

'వద్దు- రిక్షాచేసుకుపోతాను.'

ఇల్లుచేరుకుని మంచంమీద వాలిపోయి తలగడలో ముఖందాచుకుని వెక్కివెక్కి ఏడ్చింది.

* * *

'మధ్యాహ్నామే వచ్చేసింది. ఏమే అంటే వంట్లో తిరగబెట్టిందట, పోయిపడుకోమన్నా, సాయంత్రం వచ్చి చూసేసరికి ఏడుస్తూ కూర్చుంది'.

కొడుకుతో సుభద్రమ్మ ఫిర్యాదు చేసింది.

రఘు మంచందగ్గరకు వచ్చాడు. రాధ లేచికూర్చుంది. కళ్ళురెండూ ఎర్రగా ఉన్నాయి.

'ఏడ్చి కష్టాలు గట్టెక్కే పక్షంలో అందరూ నవ్వుతూ ఉండేవారు.' అన్నాడు. రాధ సమాధానం చెప్పలేదు.

' మళ్ళీ ఏమొచ్చింది రాధా !...నువ్విలా అస్తమానం ఏడుస్తూకూర్చుంటే ఎలా ?'

'అందుక్కాదన్నయ్యా ! ఆయన వచ్చారీవూరికి'

'ఎప్పుడు ?... ఎక్కడ చూశావ్ ?' అనడిగింది సుభద్రమ్మ.

'వెళ్ళిపోయిన ఇంగ్లీషులెక్చరర్‌స్థానంలో ఈయనవచ్చారు. నిన్న సరళవర్ణించింది ఈయన్నే!'

రఘు మౌనంగా ఉండిపోయాడు. అతనికేం చెప్పటానికి తోచలేదు.

'అంటే క్షయ అబద్ధమన్నమాట!' అంది సుభద్రమ్మ.

'అవును. ఆసంగతి నాకేనాడోతెలుసు.'

రఘు అటూయిటూ పచార్లు చేయసాగాడు. ఈవికృతాలను సరిదిద్ది అందంగా తయారుచేసేదెలాగో అతనికర్థం కాలేదు. హృదయంలో ఏమూలోఉండే ఆశాజ్యోతి జీవించమంటుంది. కాని దీపంలో నూనెలేనప్పుడు దానివెలుగు ఎంతకాలం ?

ఆయన్నికలుసుకుని కొన్నిప్రశ్నలు అడగాలనుంది నాకు...' అంది రాధ.

ఆమె అడిగేప్రశ్నలేవో అతనికితెలుసు.

'అందువలన ఎలాంటిప్రయోజనమూ ఉండదు. అక్కడక్కడ మసగ్గాకనిపించే చీకటి మరకలు అంతటా వ్యాపించి అంధకారంలో ముంచివేస్తాయి. అతను నిన్ను వదిలిపోయిన కారణం తెలియనంతకాలం ఆవేదన తక్కువ. నిజంతెలుసుకుని బాధపడేకంటే తెలియకుండా సుఖంగాఉండటం మంచిది. అంతమాత్రంచేత అతన్ని వూరికే వదిలేయకూడదు. నేను రేపతన్ని కాలేజీలోకలుసుకుని నిజానిజాలు తెలుసుకుంటాను'.

రఘుమాటకు ఎవరూ అభ్యంతరం చెప్పలేదు. రాధగుండెల్లో భయంకర నిశ్శబ్దం నెలకొంది.

ఆమర్నాడు రాధ కాలేజీకి వెళ్ళలేదు.

రఘుకోసం ఎదురుచూస్తూ కూర్చుంది. అతను వచ్చేసరికి రెండు దాటింది.

'కలుసుకున్నావా ? ఏమన్నాడు ?' అనడిగింది సుభద్రమ్మ.

'లేదు. అతను నిన్నసాయంత్రమే రిజైన్‌చేసి వెళ్ళిపోయాడట. ఇప్పుడిప్పుడు నాకంతా అర్థమవుతోంది. మనం కాకినాడ వచ్చిన సంగతి అతనికి తెలియదు. నిన్న క్లాసులో రాధను చూడగానే అర్థమైంది. వెళ్ళిపోయాడు. తుఫానువస్తుందని తెలుసుకున్నాడు పాపం ?'

ఓనిమిషంపాటు రాధకేసి చూస్తూ ఉండిపోయాడు. ఆమెముఖంలో చిత్రమైన మార్పులు కన్పించి అదృశ్యమయ్యాయి.

'రాధా నేను చెప్పదల్చుకున్నదిది. శేఖర్ వ్యాధిగ్రస్తుడుకాడు. ఏదో కారణంచేత నిన్ను వదులుకున్నాడు. కనక అతనిగురించి ఆలోచించడం మానేసి నీజీవితాన్ని సరిదిద్దుకోవాలి. అతనులేని లోపం కనపడకూడదు. పునర్వివాహం మంచిదైనా, నీవిషయంలో ఎలా

సాధ్యమవుతుందో నాకర్థంకాదు. అదీగాక పునర్వివాహం గతజీవితాన్ని కెలికివేస్తుంది. తృప్తిగా జీవించేందుకు మార్గాలు చాలాఉన్నాయి. ఫలానామార్గం మంచిదని నేనుచెప్పలేను. నువ్వే అన్వేషించుకుని తెలుసుకోవాలి. రత్నాలతోబాటు గాజుపెంకులుకూడా మెరుస్తాయి. ఏరుకోటంలోనే మన జయాపజయాలు ఆధారపడిఉంటాయి.'.

రాధ ఈమారు ఏడవలేదు. ధైర్యంగా నవ్వుకుంది. మేడమీదకు వెళ్ళి కిటికీదగ్గర కూర్చుంది.

శేఖర్ మరి తిరిగి రాడు. వచ్చినా, అతనికి తనకు మధ్య శాశ్వతంగా తెరనిలిచింది. తెరను తొలగించటం, చీల్చివేయటం అసాధ్యమైనపనులు, చిన్న కన్నంచేసి అందులోంచి ఒకర్నొకరు చూసుకోవచ్చు. కాని ఒకరుచూస్తున్నట్టు మరొకరికి తెలియకూడదు. తెలిసినా తెలియనట్లు నటించాలి. అతనిహస్తాల్లో ఓఅందాలరాశి నలిగిపోతున్నా రాధ చూడనట్టు వూరుకోవాలి. అంతేకాదు. ఎక్కడైనా, అనుకోకుండా ఒకరికొకరు ఎదురుపడితే 'నేను ఫలానా' అని పరిచయం చేసుకుని యోగక్షేమాలు విచారించుకోవాలి.

రాధకేదో వెర్రిఆవేశం వచ్చింది. ఎవరిమీదో పగ తీర్చుకోవాలనిపించింది. అద్దంలో ముఖం చూసుకుంది. చెదిరిన ముంగురులు, ఎర్రబడినకళ్ళు, వీటితో వాడిన గులాబీలా ఉంది. చక్కగా స్నానంచేసి కడిగిన ఆణిముత్యంలా మెరిసిపోయింది. రెండుజడలు వేసుకుని పెళ్ళినాటి రవ్వల దుద్దులు పెట్టుకుంది. నెక్లెస్, సిల్కుచీర, రిస్టువాచీ అన్నీ కారాగారం నుండి విడుదలై ఆమె నలంకరించాయి. అద్దంలో చూసుకుని ఆశ్చర్యపడింది.

రాధ నవ్వుతూ కిందకుదిగి వచ్చేసరికి గడియారం మూడు కొట్టింది. రఘు ఆఫీసుకు వెళ్ళిపోయాడు. భాగవతం చదువుకుంటున్న సుభద్రమ్మ ఆమెనుచూసి తెల్లబోయింది. సానబెట్టిన వజ్రం- కాటుకపెట్టుకున్న కళ్ళు -పోషించబడిన సౌందర్యం- ఆమె అభిప్రాయం అర్థం చేసుకున్న రాధ సిగ్గుతో తలవంచుకుని చిరునవ్వు నవ్వింది.

'ఈ నాటికి నువ్వు నాకు పూర్తిగా నచ్చావమ్మాయ్' అంది సుభద్రమ్మ మనస్ఫూర్తిగా.

రాధారాణిగారు!...నమస్కారం! మీ దివ్య రూపసందర్శనంతో ధన్యురాలనైతిని.'అంటూ సరళ వచ్చింది.

'సమయానికి వచ్చింది నీ స్నేహితురాలు ! ఇద్దరూ మాట్లాడుతూ కూర్చోండి..చిన్న కునుకు తీస్తాను' అంటూ సుభద్రమ్మ లోపలికిపోయింది.

'ఏమిటి రాధా విశేషం? పెళ్ళి చూపులా?' అంది సరళ కనుబొమ్మలెగరేస్తూ.

'ఏముంది ?...నువ్వే చెప్పాలి. కొత్త లెక్చరరుగారేమంటున్నారు ?'

సరళ ముఖం వాడిపోయింది.

'ఏమంటారు? వచ్చిననాడు సాయంత్రమే జండాఎత్తేశారు. చిత్రమైనమనుష్యులు- చిత్రమైన లోకం.'

'ప్రేమించావు- పెళ్ళిచేసుకుందా మనుకున్నావ్, నీకు తీరనిఆశాభంగం-ఆకలి ఉండదు... నా సానుభూతిస్వీకరించు.'

'సరే ! సరే !...నేను బాధపడేరకం కాదు. ఏనాటిసంఘటనలు ఆనాటితో మర్చిపోతాను, నాక్కావలసింది కొత్తకొత్త అనుభవాలు. ఎప్పుడూ ఒకేరకంగా జీవించటంలో ఆనందమేముంది?.... మనం ఉండేది కేవలం తిని నిద్రపోడానిక్కాదుగా!....ఇంతకూ ఏమిటి సంగతి? అజంతాసుందరిలా తయారయ్యావ్. ఎవరికోసం ఇదంతా ?... ఒక్క రోజులో హఠాత్తుగా మారిపోయావు... నిన్నటిరాధను వర్ణించమంటావా? సగంసగంఅల్లి అశ్రద్ధగా వదిలేసిన జెడ, ముతకజాకెట్టు, నూలుచీర వెలవెలపోతున్నది. పొదర్చిచూడగానే కోపగించుకున్న ముఖం... ఎప్పుడూ దిగులుగా ఏదోఆలోచించటం, ఎవరికోసమో, అయిష్టంతో జీవిస్తున్న భావన... ఇవి నీలో ముఖ్యాంశాలు. అలాంటి నిన్నటి రాధ ఈనాడిలా కొత్తరూపం దాల్చిందంటే ఏమనుకోవాలి ?'

'ఏమీ అనుకోవద్దు. తృప్తి, ఆనందం ఇవెక్కడదొరుకుతాయో తెలుసుకోదల్చుకున్నా, అన్నయ్య అన్వేషించి కనుక్కోమన్నాడు- మార్గాలు చాలా ఉన్నాయట.'

' మీ అన్నయ్యమాట అక్షరాలా నిజం !... నేనూ నీలాగే అన్వేషణ కొనసాగించి వెలుగు కనుక్కున్నా, కవికి కవిత్వం ప్రాణం, గాయకుడికి తన గానం సర్వస్వం. చిత్రకారుడు తను గీసిన బొమ్మల్ని చూసుకుని ఆనందంతో ఉప్పొంగిపోతాడు...అలా ఒక్కొక్కరికి ఒక్కొక్క మార్గం నచ్చుతుంది. మాటలతో కోటలుకడుతూ కాలాన్ని వృధాచేస్తున్నాడని కవిని విమర్శించి ఏంలాభం?... పిచ్చిగీతలు గీస్తున్నాడని చిత్రకారుణ్ణి జైల్లోపెడితే ఎలా ?... అలాగే నాకు నచ్చిన మార్గాన్ని మంచిదికాదని వాదించటం తెలివి తక్కువ'.

'అబ్బ !... నీ ఉపమానాలు చాలించి నువ్వు కనుక్కున్న రహస్యాన్ని నాకుపదేశం చేద్దూ!. నీకు పుణ్యముంటుంది.'

సరళ గుండెలమీద అరచేయివేసుకుని 'అమ్మో!..ఒక్కరోజు ఎలాచెప్పటం?... స్వానుభవం మీద తెలుసుకోవాలిగాని' అంది.

అంతటితోరాధ ఆ 'టాపిక్' వదిలేసింది. కాలేజీవిశేషాలు తప్పించి ఇంకేమున్నాయి మాట్లాడుకోటానికి?

'ఇంట్లోకూర్చుని ఏంచేస్తావ్ ? ... అలానడచి వద్దాం పద.' అంది సరళ

సుభద్రమ్మతో చెప్పుకుని రాధ బయలుదేరింది.

ముందుగా సరళ ఇంటికి వెళ్ళారు. ఆమెతోపరిచయమై ఆరునెలలు కావచ్చినా ఇంతవరకూ ఆమెఇంటికి వెళ్ళలేదు. ఇల్లు చిన్నదైనా చూట్టానికి అందంగాఉంది. డ్రాయింగురూం ఆకర్షణీయంగా ఉంది. సరళ రకరకాల పోజుల్లో తీయించుకున్నఫోటోలు గొడల్ని నింపేశాయి.

'నేనూ, అన్నయ్య, అమ్మ నాన్న-మేం నలుగురు మెంబర్లం. అంతే, అన్నయ్య బాంకిలో కాషియర్- ఆరుగంటలకు వచ్చేస్తాడు. భలే సరదా అయిన మనిషిలే- పరిచయంచేస్తాను

రానీ- నీకే తెలుస్తుంది.'

'ఎలక్ట్రిక్ క్లాక్'లో ఐదైంది.

సరళతల్లి మరీమితభాషి, అరముక్క మాట్లాడిందంతే !

'కాఫీ తీసుకొస్తాను, రేడియో వింటూవుండు' అంటూ లోపలికి వెళ్ళింది సరళ.

రాధ షెల్ఫ్‌లోఉన్న పుస్తకాలన్నీ చూడసాగింది. సినిమాపత్రికలు, నవలలు, కోకొల్లలుగా ఉన్నాయి. డైరీ ప్లాస్టిక్‌కవరుతో అందంగాఉంటే, తీసి పేజీలుతిరగేస్తుంటే ఏదోఫోటో జారి కిందపడింది. రాధ ఆశ్చర్యపోయింది. సరళ తనజీవితంలో ఇంతటి రహస్యాన్ని దాచిఉంచిందని ఆమె ఎన్నడూ వూహించలేదు.

సరళ కాఫీ కప్పుల్తో వచ్చింది.

'నిజాన్ని నీదగ్గర్నుంచి దాచిఉంచినందుకు క్షమించురాధా!...అంటూ ఆమె భుజంమీద చేతులువేసింది సరళ. మోయలేనన్ని దండల్తో, సిగ్గుతో చిరునవ్వులు విసురుతున్న సరళకు, ఎదురుగా, గంభీరంగా, తెలివిగా, చమత్కారంగా, కొంటెగా నవ్వే సరళకు ఎంతటి విభేదం!

“'నేనే క్షమాపణ వేడుకోవలసుంది... నీ అనుమతిలేకుండా....' అని నసిగింది రాధ.

'ఛీ !నీకూ నాకూ మధ్య అలాంటి తెర ఏమీ లేదు. నేనే చెప్పాలనుకున్నా ఏనాటికానాడు వాయిదా వేస్తూ వచ్చాను...'

'మీ ఆయన చాలా బాగున్నాడు సరళా !...అదృష్టవంతురాలివి.'

సరళముఖం వాడిపోయింది.

'నువ్వు పొరబడుతున్నావు. ఆయన నాకు దూరమైపోయారు....'

'సరే ! అయితే ఇద్దరం ఒకేతరగతికి చెందిన వాళ్ళమన్నమాట !'

'కాదురాధా !విభేదంఉంది. ఇద్దరం చేరో ఒంటిస్తంభం మేడమీద ఉన్నామనుకో- ఒకరు దూరంగా విసిరి వేయబడ్డారు. మరొకరి విషయంలో మేడ కూలిపోయింది.'

'అంటే ...అంటే ...మీ ఆయన ?'

'అవును పెళ్ళయిన ఆరునెలలకు పోయారు. అవును రాధా!...నువ్వు నమ్మి తీరాలి! నేను విధవను- కాని ఎవరుఒప్పుకుంటారు? చేతులనిండా గాజులు-రోజుకో రకమైన సింగారం, తలనిండాపూలు, గులాబీ, చామంతి, మల్లె అన్నీ- రెండుజెడలు- నుదుటిమీద పెద్దకుంకంబొట్టు. ఇవన్నీ చూశాక నేను విధవనని ఎవరనుకుంటారు?... జుత్తు తీసేసుకుని, తెల్లబట్టలు కట్టుకుని, చీకటి గదిలో ఎవరికీ కనపడకుండా 'ఎప్పుడు తెల్లవారుతుందని' కూర్చుంటే 'ధర్మం నిలిచింది' అంటారు. అలా ఎంతకాలం కూర్చోటం?చావంటూ వస్తే కాని 'తెల్లవారట' మంటూ ఉండదు. అందుకే గతాన్ని ముక్కలుగాచింపివేశాను. అమ్మ, నాన్న గాజులు తొడుక్కునేందుకు, బొట్టు పెట్టుకునేందుకు'ససేమిరా' ఒప్పుకోమన్నారు. అమ్మనూతిలో దూకి చస్తానంటే, నాన్న

సన్యాసం పుచ్చుకుంటానన్నాడు. ఒక్క అన్నయ్య మాత్రం అండగానిలిచి అందర్నీ ఎదిరించాడు. అవసరమైతే నన్నుతీసుకుని వేరేఉంటానని గర్జించాడు... చివరకు సమ్మతించారు. కాలేజీలో చేర్పించాడు. నా స్వేచ్ఛను అతనెప్పుడూ అడ్డగించడు. నాఅభిమతానికి ఎదురుచెప్పడు. ఎవర్నయినా పెళ్ళి చేసుకున్నా వద్దనడు. అందుకే నిన్నుకూడా పుస్తే తీసి దాచేయమని ధైర్యంగా సలహాయిచ్చాను. దానివిలువ ఏనాడోపోయింది. నీగురించి అన్నయ్యతో చాలాచెప్పాను. తీసుకురమ్మంటాడు.

రాధ నిట్టూర్చింది.

మనిషికి తనజీవితంమీద స్వేచ్ఛలేదట. ఈనిజం రాధను ఆశ్చర్యంలో ముంచివేసింది. మనసులో సహజంగా చెలరేగే కోర్కెలను అణచివేయాలి. సంఘం- కట్టుబాట్లు ఆచారాలు- ఇవన్నీ అందుకు సాయపడతాయి.

సరళ ఫొటోతీసి డ్రాయర్లో భద్రపరచింది. మరి పదినిముషాలకు సరళఅన్నయ్య రవణ వచ్చాడు. అతన్ని చూడగానే రాధకోవిధమైన గౌరవభావం కలిగింది. అతనులేకపోతే సరళగతి ఏంకాను ? సరళ రాధను పరిచయంచేసింది. రవణ చిలిపిగా చమత్కారంగా మాట్లాడాడు. అతను ప్రతి మాటలోనూ రాధకు ఏదో కొత్తదనం, ఆకర్షణ కనిపించాయి. అందుకుతగ్గట్టు రవణ చూట్టానికి అందంగాఉన్నాడు కూడా.

చీకటిపడుతుండగా రాధ తిరుగుముఖంపట్టింది. అమెహృదయం తేలికైంది. రోడ్డు కిరువైపులా ఉన్న దీపాలవరుసలు ఆమెకో వెలుగుబాటను చూపించినట్లయింది. తనలోకలిగిన మార్పును రాధ ఈఉపమానంతో అర్థంచేసుకుంది. 'అలా అలా నడిచిపోతూవుంటే తళతళ మెరిసే ఓ రాయి కనపడింది. దానికి విలువలేదని తెలిసినా, పెట్టెఅడుగున పడేసింది... సరళ ఓనాడు పెట్టెఅంతా గాలిస్తూ ఈగాజుముక్కను పైకితీసి సానబెట్టింది. 'చూశావా రాధా ! ...నువ్వు మోసపోయావు. ఇది గాజుపెంకుకాదు...వజ్రం !' అంది.

అమర్నాటినుండి రాధ జీవితవిధానాలను మార్చుకుంది. ఉదయం లేవగానే పాఠాలు చదువుకోటం, గంటసేపు సింగారించుకోటం, సరళ ఇంటికివెళ్ళి ఆమెతో కాలేజీకివెళ్ళటం, సాయంత్రం ఆమెతో సినిమాకో, షికారుకో పోవటం, ఒక్కోనాడు సరళఇంటిదగ్గరే ఉండిపోయేది. రవణ అప్పుడప్పుడు వీళ్ళతో కలిసేవాడు. రఘుమాత్రం యధాప్రకారంగా అంటీఅంటనట్టు ఉంటూ వచ్చాడు.

కాలేజీలోకూడా ఆమెను కొత్తఅనుభవాలు ఎదుర్కొన్నాయి. సరళప్రోత్సాహంమీద కొందరు విద్యార్థులతో పరిచయాలు చేసుకుంది. తరుచు వాళ్ళతోకలిసి ఏవేవో చర్చలు సాగించేది. ఒకసారి క్లాసుడిబేట్లో మాట్లాడింది. విద్యార్థులు అల్లరి చేసినా ఆమెనిలబడగలిగింది. తనుఎక్కడికి వెళ్ళేది, తనచుట్టూ ఎలాంటిచిక్కులు అల్లుకుంటున్నది ఆమె ఆలోచించలేదు. గమనించనూ లేదు. సరళచెప్పిందే వేదవాక్యం. ఆమెచూపిందే రుజుమార్గం. ఎవరైనాఅబ్బాయిలు వెంటపడితే రాధ కంగారుపడేది. సరళ తొణికేదికాదు.

'మరేంఫరవాలేదు. అందంగాఉన్నాం కనక వస్తున్నారు. సౌందర్యోపాసనన్నమాట, గర్వించతగ్గ విషయంకాని బాధపడవలసిందికాదు.'

రాధ కొంతసేపు ఆలోచించి 'పోనీ మనం ప్రిన్సిపాలుకు రిపోర్టు చేస్తే! అంది

'ఏడ్చినట్టుంది. ఇదంతా మనకిష్టంలేనప్పుడుకదా ప్రిన్సిపాలుదాకా వేళ్ళేది. ఇందులో నాకేం తప్పు కనిపించలేదు. వాళ్ళు మనకోప్రత్యేకతను ప్రసాదించి గౌరవంతో సాగనంపుతుంటే విసుక్కోటం ఏంబాగాఉంటుంది చెప్పు?.... నీకభ్యంతరంలేకపోతే, అలా రెండుగజాల దూరంలో నీడలా అనుసరించేకంటే, హాయిగా మనతోకలిసి రమ్మంటాను' అందిసరళ.

రాధ ఆమెతోవాదించి లాభంలేదనుకుని వూరుకుంది. ఇంటికివచ్చేసరికి హాల్లో మాటలు వినిపించాయి. రాధ అరుగుమీదే నిలబడింది.

'అమ్మాయి తెలివైందనుకున్నా, ఇంతగా దిగజారిపోతుందనితెలిస్తే ముందుగానే జాగ్రత్తపడేదాన్ని నువ్వు లక్షచెప్పు రఘూ !...ఆడదానికి స్వేచ్ఛఇవ్వకూడదు. అడకత్తెరలో నొక్కి వుంచాలి.'

రాధగుండెలు గబగబకొట్టుకున్నాయి. రఘు నవ్వాడు.

'నువ్వు అమాయకురాలివి. అమ్మా! ఎవరో ఉత్తరం రాశారని నమ్మెయటమేనా? అందులో ఉండే నిజానిజాలు తెలుసుకోవద్దూ? రాధమనస్తత్వం నీకింకా అర్ధంకాలేదు.'

'అదంతా నాకుతెలియదు. ఆఅమ్మాయిని కాస్తఅదుపులో ఉంచాలి. కాలేజీనుండి రానీ ఈ ఉత్తరంచూపించి అడుగుతా.'

'నీకుపుణ్యముంటుంది. ఆపనిమాత్రం చేయకు. అసలే సున్నితమైన మనస్సు, బాధపడిందంటే ఏ అఘాయిత్యానికొడిగడుతుందో! ... అదీకాక, నీతిబోధనలుచేసి వోమనిషిని మంచిగా చేయలేం, తనంతట తనే కష్టాల్ని ఎదురుగాలుల్ని ఎదుర్కొని, తెలుపునలుపులు తెలుసుకోవాలి. నాలుగురకాల జీవితాల్లోఉండే ఎత్తుపల్లాలు తెలుసుకుంటేనేకాని తనకేంకావాలో తెలియదు..... అందుచేత ఆమెఅన్వేషణకు మనంఅడ్డుపడకూడదు. మనఅభిప్రాయాలు, ఆదర్శాలు ఆమె నెత్తిన రుద్దటం న్యాయంకాదు... బొమ్మకు రంగుకాగితాలు అంటిస్తే ఎంతకాలం నిలుస్తాయి ? శాశ్వతంగా నిలబడే రంగులు వేయాలి.'

'సరేబాబూ ! నీమాట ఎందుక్కాదనాలి ? నేను పల్లెత్తుమాట అనను, రాధమీద నాకుండే అనురాగం అలాంటిది.'

మరోఅయిదునిమిషాలు గడిచాక రాధ ఏమీఎరగనట్టు లోపలికివెళ్ళింది. సుభద్రమ్మ యధాప్రకారంగా నడుచుకుంది. రఘు క్లబ్బుకు వెళ్ళిపోగానే పుస్తకంలో అతను భద్రపరచిన ఉత్తరంతీసి చదువుకుంది. ఆకాశరామన్న రాసింది. దస్తూరీ ముచ్చటగాఉంది. ఏఅమ్మాయైనా రాసిందేమో !

'మీరు గౌరవకుటుంబంలోని వారు. మీనాన్నగారు వకీలుగా గొప్పకీర్తి నందుకున్నారు.

కాని ఈ అమ్మాయిమూలంగా కళంకంఏర్పడుతోంది. కాలేజీలో చదువుతున్నమాత్రాన, అబ్బాయిలతో స్వేచ్ఛగా కలిసిమెలిసి తిరగాలని ఎక్కడరాసుంది? మనదేశపరిస్థితులకు, సాంఘికాచారాలకు, ఈప్రవర్తన తగదు. పాశ్చాత్యదేశాలలో ఈసాన్నిహిత్యం ప్రమాదాలకు దారితీయకపోవచ్చు. ఎక్కడచూసినా మీరాధే కనిపిస్తుంది. ఆమెవెంట ఆసరళనే అమ్మాయికూడా ! ఆఅమ్మాయి చరిత్ర ఆమెకుటుంబచరిత్ర అందరికీతెలిసిందే ! కనుక మీశ్రేయస్సుకోరి రాస్తున్నా. వ్యవహారం చేయిదాటే ముందు అదుపులోఉంచండి. అనక పశ్చాత్తాపపడి ప్రయోజనంలేదు'

రాధకోపంగా ఉత్తరం ముక్కలుముక్కలుగా చించివేసింది. తరువాత తనుచేసిన పని పొరపాటేమో ననిపించింది. రఘు 'ఉత్తరమేది?' అనడిగితే ఏంసమాధానం చెప్తుంది? అయినా ఈ 'శ్రేయోభిలాషి' తనవిషయంలో కనుక్కున్న నిజం ఏమిటి? అబ్బాయిలతో మాట్లాడటం, సరళతో తిరగటం- ఇవన్నీ అతను కనుక్కున్న మహాపరాధాలు!... రాధ నవ్వుకుని అంతా మర్చిపోయింది.

మొదటిసంవత్సరం పూర్తికావచ్చింది.

పరీక్షలు చకచక జరిగిపోతున్నాయి. చదువుకోటానికే ఉన్న సమయం చాలకపోవటం చేత సరళనుకలుసుకోవటం వీలుపడలేదు.

కెమిస్ట్రీకి, ఫిజిక్సుకు మధ్య ఓరోజు విరామం వస్తే సరళను చూట్టానికి సాయంత్రం బయలుదేరింది. ఆమె వెళ్ళే సరికి అన్న, చెల్లెలు సినిమాకు బయలుదేరుతున్నారు.

'రేపు ఫిజిక్సుపరీక్ష కదా! చదువుకోవద్దూ?..... సిమాకెలావెళ్ళగలుగుతున్నావు? అని ఆశ్చర్యపోయింది రాధ.

'నీకస్తమానం చదువుగోలేకాని, జీవితాన్ని అనుభవించాలన్నకోర్కె లేదు.' అంది సరళ, రిక్షాకోసం కళ్ళతోగాలిస్తూ.

'అందుకు నువ్వేబాధ్యురాలివి... ఏడాదిపాటు నీస్నేహితురాలిగాఉండి వారికి ఆనందం ఎక్కడఉండేది, ఎలాదొరికేది అర్థంకాలేదంటే నువ్వు ఏమాత్రం శ్రద్ధవహించలేదన్నమాట! అన్నాడు రవణ. అతని పనామా ఉలెన్‌పాంట్, టెరిలీన్‌షర్ట్ - సూర్యరశ్మిలో తళతళ మన్నాయి.

'సరే ! అక్షింతలు నా నెత్తిన వేశావు !... పదవమ్మా ! రాధమ్మా !...సినిమా చూద్దువుగాని,'

రాధ ఉలిక్కిపడింది. సరళకంఠంలో హాస్యధోరణి ఏమాత్రం కనబడలేదు.

'నువ్వుచూసిరా! పరీక్షలయ్యాక నేనుచూస్తాను'

'ఒక్క మూడుగంటలకాలంలో మీరుచదివి ఆర్జించేది ఏమైనాఉంటుందని నాకు అనుమానంగా ఉంది. ముగ్గురంకలిసి ఇంతకాలంగా ఒక్కసారికూడా షోకివెళ్ళలేదు. ఈ ఒక్కసారి రండి. ఎంజాయ్ చేద్దాం' అన్నాడు రవణ వినయంగా. రాధ వద్దనివారించినా బలవంతంగా రిక్షాలోకూర్చోబెట్టి తీసుకుపోయారు. రవణను మధ్యకూర్చోబెట్టి చేరోపక్కా

కూర్చున్నారు. సినిమా నడుసున్నంతసేపు రవణ ఏవేవోజోక్‌లు విసురుతూనే ఉన్నాడు. ఆమూడు గంటలూ ముళ్ళమీదున్నట్టు గడిపి రాధ బయటికొచ్చింది. ఇల్లుచేరుకునేసరికి తొమ్మిదైంది. సుభద్రమ్మ, రఘు అన్నంతినకుండా ఆమెకోసం కాసుక్కూచున్నారు. రాధ భయంతో, సిగ్గుతో సతమతమైంది. ఆమె ఎక్కడకు వెళ్ళింది, ఆలస్యం ఎందుకైంది ఎవరూ అడగలేదు.

'మీరు నాకోసం వేచివుంటారనితెలిస్తే ముందేవచ్చేదాన్ని' అంది రాధ.

'నువ్వు రాత్రి పన్నెండుకు వచ్చినా నీకోసం ఎదురుచూస్తూ కూర్చుంటాం. ఇది అయిష్టంతో చేసేపని కాదుగనుక...' అన్నాడు రఘు.

ఆరాత్రంతా ఆమెకు సరిగ్గా నిద్రపట్టలేదు. జీవితరహస్యం దగ్గరకు వస్తున్నట్టనిపించింది. కలల్లో చిత్రమైనఅనుభవాలు, రవణకూ తనకుపెళ్ళి, రవణ బలవంతంగాతన సౌందర్యాన్ని స్వంతంచేసుకున్నాడు. ఇద్దరూ పెళ్ళిచేసుకుని హాయిగా ఉంటుంటే ఓనాడు శేఖర్ తిరిగివచ్చి ఆమెను వచ్చేయమన్నాడు...అలా అర్థంలేని కలలు, అమర్నాడు ఫిజిక్స్‌పరీక్ష సరిగ్గా రాయలేకపోయింది.

ఆమర్నాడు సాయంత్రంకూడా సరళ ఇంటికి వెళ్లింది. ఒక్కరవణ మాత్రం సోఫాలో కూర్చుని సిగరెట్టు కాలుస్తున్నాడు.

'రండి !...రండి ! సరళ ఇప్పుడే బయటికి వెళ్ళింది. వచ్చేస్తుంది' అని ఆహ్వానించాడు. రాధ భయంతో దాక్కుంది. చిత్రమైనఅనుభవాలుంటేనే జీవితంరక్తి కడుతుందని సరళ ఎన్నోసార్లంది. ఆమె సిద్ధాంతాలన్నీ ఒక్కటొక్కటి వరుసగా జ్ఞాపకం వచ్చాయి. సిగ్గుతోనవ్వుతూ దూరంగాకూర్చుని చేతికందిన పత్రిక తీసి పేజీలు తిరగవేసింది.

'నిన్న బలవంతంగా సినిమాకు తీసుకెళ్ళినందుకు కోపమా'

రాధ రవణకేసి చూసింది. కళ్ళల్లో కొంటెనవ్వు. ఆవెనుక చీకటినదులు- గుండెలు దడదడ కొట్టుకున్నాయి.

'అబ్బే ! అలాంటిదేమీ లేదు.' అంది నవ్వటానికియత్నిస్తూ.

'నేనూ, సరళ జీవితాన్ని పూర్తిగా అనుభవించదల్చుకున్నాం, మనం జీవించి ఉండేది ఒక్క మూడుగంటలు, ఈ స్వల్పకాలంలో మన కోరికలమీద, ఆశలమీద ఎన్నిసెన్సార్లు చూడండి !... ఎన్ని సంకెళ్ళు చూడండి !.... ఈసంకెళ్ళు మనోబలంఉంటే ఇట్టే తెగిపోతాయి. కట్టుబాట్లు, ఆచారాలు, నీతినియమాలు మనంసృష్టించినవి. వాటిని మనకనుగుణంగా మార్చుకోవచ్చు... ఏదోదేశంలో ఒకేభార్యకు ఎక్కువ భర్తలుండవచ్చునని సంఘం ఆమోదించిందట. అది మన దేశంలో చెల్లుబడవుతుందా?... అంటే, ఆచారాలు కనిపెట్టిందిమనమే కాని, ఏ మహాశక్తి కాదు.'

రాధకిదంతా అర్థంకాలేదు.

'మీరిదంతా ఎందుకుచెప్తున్నారో నాకు తెలియటం లేదు.'

'మీరు మరోలాఅనుకోకండి... సరళ అంతా నాకుచెప్పింది. భర్తబుద్ధిలేక వదిలిపోయినంత మాత్రాన బాధపడనక్కరలేదు.... మర్చిపోయాను. కాస్త వోవల్‌టిన్ తాగండి' అంటూ ఫ్లాస్కులోంచి కప్పులో పోసి స్వయంగా ఆమెకందించాడు. రాధ తడబడుతూ అందుకుంది. రవణ ఆమె రెండో చేతిని మృదువుగాపట్టుకుని చెంపలునిమిరాడు. గుండెలు వేగంగాకొట్టుకున్నాయి. ఆ క్షణంలో దేన్నీ ఎదిరించేస్థితిలో లేదు. నరాలన్నీ బలహీనమైపోయాయి. రవణకళ్ళల్లో నవ్వు ఆమెకు మరింత దగ్గరగావచ్చింది. హఠాత్తుగా మెడతడివి చూసుకుంది. మంగళసూత్రం లేదు. అవును, తనే తీసేసింది! ఇప్పుడదెలా ఉంటుంది. ఆమెచేతిలో కప్పు నేలమీదపడి పగిలింది. రాధ తొందరగాలేచి బయటకు వచ్చేసింది.

'క్షమించండి....సరళ మీగురించి నాదగ్గర తప్పుగా అభిప్రాయమిచ్చింది...' అన్న రవణ మాటలు ఆమెకు సగం సగం మాత్రం వినిపించాయి.

త్వరత్వరగా అడుగులు వేయసాగింది. ఎక్కడకువెళ్ళేది ఆమెకేతెలియదు. మనసు మొద్దుబారి ఆలోచించడం మానేసింది. అతనినవ్వు, మాటలతీరు, ఇంకా హృదయఫలకంమీద చెదరకుండా అలాగే ఉన్నాయి. అదేనవ్వును ఆమె కొందరుఅబ్బాయిల కళ్ళల్లో చూసింది. ఆనాడు దానివెనుక వుండే నిగూఢరహస్యాన్ని ఛేదించలేక పోయింది. మూసిన గదితలుపుల్ని రవణ తెరిచి చూపించాడు...

ఇంటికి వెళ్లబుద్ధి వేసిందికాదు. ఏకాంతంగా కూర్చొని ఆలోచించి కొన్నినిర్ణయాలు చేసుకోవలసుంది. తనలో ఏదోలోపం ఉంది... అలా నడుస్తుంటే పార్కుకనపడింది. కొంత దూరం వెళ్ళేసరికి సరళ సిమెంటుబెంచీమీద కూర్చుని పక్కనే నిలబడున్న యువకుడితో ఏదో మాట్లాడుతోంది. రాధ ఆమె దృష్టిపథంనుండి తప్పించుకోలేకపోయింది.

'రండి రాధగారూ !... ఈయన చలపతిగారు ! ఫైనల్ బి.ఏ.' అని పరిచయం చేసింది అతను విష్‌చేశాడు. అతనిలో కూడా ఆమెకు రవణకనిపించాడు. చలపతి అయిదు నిమిషాలుండి వెళ్ళిపోయాడు. రాధ ఆమెపక్కనే మౌనంగాకూర్చుంది.

' ఏమిటి దీర్ఘంగా ఆలోచిస్తున్నావ్ ?'

' నువ్వు మీఅన్నయ్యతో నాగురించి ఏంచెప్పావ్ ?'

'చెప్పేందుకేంలేదు. అతనికికళ్ళున్నాయ్, కోరికలున్నాయ్. ఎదుటివారి మనస్సు కనుక్కునే తెలివితేటలున్నాయ్ అన్నీ అతనే గ్రహించుకోగలడు... ఈ చలపతి చాలామంచివాడు సుమా !..'

రాధ ఆమెకేసి చురచుర చూసింది.

'అలా అనేందుకు నీకు సిగ్గుగాలేదూ ?'

దూరంగా కొత్త దంపతులు కామోసు నవ్వుకుంటూ నడిచిపోతున్నారు.

' ఆ అదృష్టం మనిద్దరికీ లేదులే!... కృత్రిమంగాజీవిస్తూ అసత్యాన్నిసత్యమని, చీకటిని వెలుగని, నీడనునిజమని నమ్మి హాయిగాఉండమంటే ఎలా ?'

రాధ సమాధానంచెప్పక ఎటోచూస్తూ కూర్చుంది.

'ఈపుస్తకం చదువుతావా ?..ఆస్కార్ వైల్డ్ నవల గొప్పగా ఉంటుంది.'

రాధ పుస్తకంఅందుకుని పేజీలుతిరగవేసింది. అందులో ఏదోఉత్తరం కనపడింది.

'ఈకవరు నీకేగామోలు! ఏప్రేమలేఖో అయుంటుంది. నేను చూశానని ఎగిరిపడతావు...ఇంద !' అంది పుస్తకంలోంచి కవరుతీస్తూ.

సరళ ఉత్తరంతీసి రెండుపంక్తులు చదివి 'ఇది నీసొమ్ము- నాకు సంబంధం లేదు' అంది తిరిగిఇచ్చేస్తూ. రాధ ఆశ్యర్యపోతూ ఉత్తరంచదువుకుంది. కళ్ళుఎర్రబడ్డాయి. పెదిమలు వణికాయి. శరీరంలో ప్రతిఅణువూ అహంకారంతో వూగిసలాడింది. అవమానంతో తలవంచుకుంది. సరళ ఏమీఎరగనట్టు పక్కనేఉన్న పూలమొక్కలతో ఆడుకుంటోంది. నేలమీద జారిపడ్డ గులాబీని తల్లోతురుముకుంది.

'నేలమీదపడితే పువ్వు అపవిత్రమైపోతుందట, ఏవిటో పిచ్చిశాస్త్రాలు, దుమ్ముదులిపేసి తల్లో పెట్టుకుంటే సరి...' అంది స్వగతంగా.

'ఆమాట నీవిషయంలో అక్షరాలానిజం... ఇంక నీనాటకం చాలించు, నీ చాతుర్యాన్ని మెచ్చుకుని మెడలు విరిచేందుకిక్కడెవరూ లేకపోవటం శోచనీయం. చలపతి నాకు ప్రేమలేఖ రాశాడు. నా అందచందాల్ని ఆదిశేషువులా వర్ణించాడు. అతని సంగతి తరువాత కనుక్కుంటాను కాని, ఈఉత్తరం నీపుస్తకంలో ఎలావచ్చింది. కాస్తచెప్తావా ?...'

సరళ కంగారుపడలేదు. రాధ కేసి ప్రశాంతంగా చూసింది.

'రాధా ! ...నువ్వు అడ్డుప్రశ్నలు వెయ్యనక్కర్లేదు. ఇది న్యాయస్థానంకాదు. చలపతి ఈఉత్తరం నీకందచేయమని బతిమాలాడు. నేరుగా ఇవ్వటానికి నాకూ భయంవేసింది. అందుకని ఈపని చేశాను. అతను నీకోసం ఏమైనా చేస్తానంటున్నాడు. ఇందులో నాతప్పేమీ లేదు.'

అమెతెగింపుకు రాధ తెల్లబోయింది.

'పరాయిఆడదానికి- అందులోనూ, పెళ్ళయిన దానికి ధైర్యంగా ప్రేమలేఖ రాసినందుకు చెప్పుతీసి కొట్టలేకపోయావ్?... దీనికి నీ ప్రోత్సాహంకూడా ఉందని అనుకోమంటావా?'

'తప్పకుండా అనుకో. నువ్వు పెళ్ళయినదానవని అతనికేంతెలుసు? నేను విధవనని ఎవరికెరుక? మనజీవితాలు రహస్యాలతోనిండి ఉన్నాయి...దాపరికంఎందుకు? నిజం చెప్తాను విను. నచ్చకపోయినా ఆలోచించిచూడు. చెడుగులోకూడా మంచితనం ఉంటుంది. మనజీవితాలు నిస్సారంగా ఎందుకుండాలి? మనకు మాత్రం కోర్కెలు, ఉద్రేకాలు లేవా?... మనం చేయని తప్పుకు శిక్షఎందుకనుభవించాలి? మాఆయన్ని ఈలోకం విడిచిపెట్టమని, మీ ఆయన్ని దేశంమీదకు పొమ్మని ఎవరుకోరారు ?నేనునీకు చాలాసార్లు చెప్పాను. మార్గాలు ఏవైనా, ఆనందించటమే మనఆశయం. కవి పిచ్చిగా పాటలురాస్తాడు- అదతనికానందం. ధనవంతుడు అతన్నిచూసి నవ్వుకుంటాడు.

ఎందుకంటే అతనిదృష్టిలో డబ్బుసంపాదించటం ఒక్కటే జీవితాశయం. చిత్రకారుడికి తనబొమ్మలే ప్రపంచం... కనుక ఆనందమనేది దాన్నిపొందే మనిషి అభిరుచులమీద ఆధారపడిఉంటుంది. కాని ఇతరుల ఇష్టాయిష్టాలమీద కాదు... కోర్కెలను అణచిఉంచటం ప్రకృతివిరుద్ధం. నాకూ ఎందరో ప్రేమలేఖలు రాశారు. ఎవర్నీ నేను తిరస్కరించలేదు. వాళ్ళందరూ నాకుకావాలి. నేనుపొగొట్టుకున్న వస్తువు దొరికేదాకా ఇలా వెతుక్కుంటూనే ఉంటాను... మరోముఖ్యవిషయం నిన్నువిమర్శించేవారికి, దుయ్యబట్టే వారికి నీ స్థితి అర్థంకాదు. నీలోఉన్నలోపాలు వారిలోలేవు. కనుక వాళ్ళు మనజీవితాలను కొత్త కోణంలోంచి చూస్తారు.

రాధ మాట్లాడకుండా వింది.

'అయితే సరళా ! ఇంతమందిని ఒక్కసారిగా ఎలా పెళ్ళిచేసుకోటం ?"

సరళ ఫక్కున నవ్వింది.

'నేనింతవరకూ పెళ్ళిగురించి ఆలోచించలేదు'

'నీసిద్ధాంతాన్ని ఒక్క వాక్యంలో చెప్పాలంటే జీవితంలో ఓడిపోయిన స్త్రీకి మగవాడివల్లనే ఆనందం కలుగుతుందంటావ్ - అవునా?...అన్నచెల్లెలు ఒక్క తరగతికి చెందినవారే!

సరళ సమాధానంచెప్పలేదు. చలపతిఉత్తరాన్ని ఆమె పుస్తకంలోనే భద్రపరిచి తిరిగి ఇచ్చేసి రాధ తిరుగుముఖంపట్టింది.

'పిచ్చిపిల్ల !...'అన్న సరళమాటలు ఆమెచెవులదాకా వచ్చి ఆగిపోయాయి. రాధ వెనక్కితిరిగి చూడలేదు. చరచర నడచిపోయింది.

అన్వేషణలో ఓ అధ్యాయం ముగిసినట్టయింది.

ఇంటికొచ్చేసరికి తల్లికొడుకులు భోజనం చేయకుండా కూర్చున్నారు.

"ఏంరాధా ! నీస్నేహితురాలు సరళ నిన్నుపట్టుకుని వదలటంలేదు గామోలు!... కాటు వేయగలదు జాగ్రత్త ! అని నవ్వాడు రఘు.

'వేయబోయింది కాని తప్పించుకు వచ్చేశాను.'

* * *

కాలేజీకి వేసంగి సెలవులు.

రాధ మళ్ళీమారింది. సరళను కలుసుకోటం మానేసింది. ఆమెబోధించిన ఫిలాసఫీ తల్చుకునేసరికి భయంవేసేది. రెండుజెడల మాట పూర్తిగామరచింది. మంచి మంచి చీరలు, జాకెట్లుపెట్టె అడుక్కిచేరుకున్నాయి. ఎవరితోనూ ఎక్కువగా మాట్లాడేదికాదు. అడిగినప్రశ్నలకు జవాబుచెప్పటంతో ముభావంగా ఉండిపోయేది. చిరునవ్వు వేసవి వర్షంలా ఎప్పుడో కాని ఉదయంకాదు. సుభద్రమ్మతో రోజూ గుడికివెళ్ళి వచ్చేది. సరళ అప్పుడప్పుడు కనిపించినా చూడనట్టు మొహంతప్పించేది. రఘు ఆమెప్రవర్తన గమనిస్తూ

వూరుకున్నాడు. కాని ఈ మార్పుకు కారణంఅడగలేదు. జీవితంలో ఎన్నోసార్లు ఓడిపోయి ఆశాభంగంపొందితే కాని పరిపూర్ణత్వం సిద్ధించదు. సీనియర్‌పుస్తకాలు కొనిచ్చాడు. అవన్నీచదువుకుంటూ ఎక్కువకాలం మేడమీద గదిలోనే ఉండేది రాధ.

అలా పదిహేను రోజులు గడిచాయి.

ఓనాడు సాయంత్రం రఘు 'రేపు విశాఖపట్నం ప్రయాణం' అన్నాడు.

సుభద్రమ్మ అర్థంకానట్టు చూసింది.

'అవునమ్మా ! మళ్ళీ ట్రాన్స్‌ఫరైంది. ఈరాత్రిబండికే వెళ్ళాలి. వారంరోజులు పోయాక మీరువచ్చేయండి. రాధను అక్కడకాలేజీలో చేర్పించాలి.

' ఏం ఉద్యోగాలు !... ఏం ఉద్యోగాలు' అని విసుక్కుందిసుభద్రమ్మ.

రాధనవ్వుకుంది.

వారంరోజులు పోయాక సరళ స్టేషనుకు, రాధకు వీడ్కోలివ్వటానికి వచ్చింది.

'నువ్వుపిలవకపోయినా వచ్చానని ఆశ్చర్యపోతున్నావు కదూ ! అదే మనలోగొప్పతనం ! నన్ను నువ్వు అసహ్యించుకుంటున్నావని నాకు బాగాతెలుసు. నామీద నీకు ఎంతైనా కోపంఉంటుంది. నేను ముందేచెప్పాను. ఒకరికి నచ్చిన జీవితవిధానం మరొకరికి నచ్చకపోవచ్చునని, నీకిష్టమైతే నామార్గాన్ని అనుసరించమన్నాను కాని బలవంతపెట్టలేదు. అంతమాత్రంచేత మనమధ్య ఉన్న స్నేహితం చెడిపోతుందా ? మొదట్లో నువ్వు కూపస్థమండూకంలా ఉన్నావు. తరువాత తరువాత ఆకర్షణీయంగాతయారై అందరిదృష్టులూ నీవైపుకు తిప్పుకున్నావు. నువ్వు నామతంలో చేరావని పొరపాటుపడ్డాను అంతేకాని ఎవర్నీ హింసించే స్వభావం నాకులేదు. నన్ను క్షమించు రాధా' అందిసరళ

రాధకళ్ళల్లో నీళ్ళునిలిచాయి.

'చెడ్డపనులుచేసే మనుష్యులు అనుకున్నంత చెడ్డవాళ్ళు కాదేమో !' అనుకుంది.

రాధ ఏదోఅనాలనుకుంది కాని మాటలు పైకిరాలేదు. బండి కదిలిపోయింది. సరళ జేబురుమాలు కదలిస్తూనేఉంది.

విశాఖపట్నంలో రాధ జీవితం మూడునెలలు సాఫీగానడిచింది. కాలేజీకి వెళ్ళిరావటం, పాఠాలుచదువుకోటం, సుభద్రమ్మగారికిసాయపడటం, అంతకుమించి చెప్పుకోదగ్గ విశేషమేమీ లేదు. కాలేజీలో ఏఅమ్మాయితోనూ పరిచయాన్ని అవధి దాటనివ్వలేదు.

ఓనాడు హాల్లో ఎవరితోనో మాట్లాడుతూ రఘు రాధనుపిలిచాడు.

'ఈయన మీకాలేజీకి కొత్తగావచ్చిన సంస్కృతంలెక్చరరు రంగనాధంగారు. తెలుగులో నీకు తెలియనివిషయాలు అడిగితే వివరించి చెబుతారు. నాన్నగారు ఈయన స్నేహితులు.

రాధ నమస్కరించింది.

'మీఇంటికెదురుగా ఉంటున్నా- ఎప్పుడైనారావొచ్చు' అన్నారాయన.

ఆయనకు నలభైఏళ్ళుంటాయి. తలపూర్తిగా నెరసిపోయింది. పొట్టిగా లావుగా ఉండే ఆయన్ని చూసేసరికి ఓవంక నవ్వు, మరోవంక గౌరవభావం ఏర్పడ్డాయి. కళ్ళల్లో గంభీరత్వం ఎంతటికష్టాలనైనా ఎదుర్కొనేధైర్యం కనిపించాయి.

ఆ సాయంత్రమే తెలుగుపుస్తకం తీసుకుని ఆయనదగ్గరకు వెళ్ళింది. రంగనాథంగారు వంటింట్లో పొయ్యిదగ్గర సతమతమవుతున్నారు. ఓపదహారేళ్ళ అబ్బాయి కూరలు తరుగుతున్నాడు.

'రామ్మా రా ! ఇది మాదైనందిన కార్యక్రమంలో ఓముఖ్యాంశం. కూర్చో!' అన్నారు రాధను చూసి.

'సారీమేష్టారూ ! మరోసారి వస్తాను. మీకు తీరుబడి లేదు' అంది రాధ.

రంగనాథం నవ్వుతూ 'అలాచూస్తే మనకు విశ్రాంతనేది ఎప్పుడూ ఉండదు. హాల్లో ఉండు ఇప్పుడే వస్తాను'

రాధ హాల్లోకూర్చుని గోడమీది ఫోటోలు చూడసాగింది.

మరో అయిదునిమిషాలకు ఆయనవచ్చి కూర్చున్నాడు.

'పాండురంగమహత్మ్యంలో కొన్ని పద్యాలు బొత్తిగా అర్థంకావటం లేదండి.'అంది పుస్తకం తెరుస్తూ.

'అవునమ్మా ! రామకృష్ణుని కవిత అలాంటిది. ఒక్క పొల్లుపదమైనా పద్యం రాస్తేనే కాని అతనికి తృప్తి ఉండదు.అతని కట్టడం అందంగానూ, శాశ్వతంగానూ ఉంటుంది. అతనిభావాలు అర్థం చేసుకోటం అంతసులభం కాదు.' అంటూ రాధకు తెలియని పద్యాలన్నీ చక్కగా వివరించి చెప్పారు.

'అది మీఅబ్బాయాండి ?' వంటింటోకి చూస్తూ అడిగింది.

'అవునమ్మా !... తల్లిలేనిపిల్లాడు. అతనిమీదే నాఆశలు పెట్టుకున్నాను. నాసర్వస్వం అతనే. అతన్ని బాగా చదివించి ఉన్నతస్థితిలోకి తీసుకురావాలి అదొక్కటే నాజీవితాశయం. అతను ఔన్నత్యాన్ని అందుకున్ననాడు నేను తృప్తిగా కన్నుమూయగలను. ప్రస్తుతం మెట్రిక్ చదువుతున్నాడు.'

రాధ ఆయన ప్రక్కనే ఉన్న షెల్ఫులోఉన్న పుస్తకాలకేసి చూసింది.

భాగవతం, భగవద్గీత భారత-రామాయణాలు, శివానందుని బోధనలు, వివేకానందుని గ్రంథాలు, అరిస్టాటిల్, హాబ్స్- వీరిసిద్ధాంతాలు అన్నీ వరుసగాఉన్నాయి.

'జీవితంలో ఆనందంకావాలంటే ఈపుస్తకాలు చదవాలి. వీటిలోఉండే భావాలను చదివి జీర్ణించుకున్ననాడు మనకుమనమే కొత్తగాకనిపిస్తాం. శిఖరంమీద నిలబడి తతిమ్మా మనుష్యులనుచూసి జాలిపడతాం.'

రాధ శ్రద్ధగా వింది. ఆమె అన్వేషణలో మరోమార్గం దొరికినట్టయింది.

'పుస్తకాల్లో మనశ్శాంతి ఎలా దొరుకుతుంది మేష్టారూ?'

'తప్పకుండా దొరుకుతుంది. ముఖ్యంగా నీలోఉండేఅశాంతి నశిస్తుంది.'

'అంటే ?'

'కంగారుపడకు, రఘు నీగురించి నాకంతా చెప్పాడు మీఆయన నిన్ను వదిలిపోయినంత మాత్రాన జీవితం వృధాకాదు. మనకనువైనమార్గాన్ని వెతుక్కోవాలి.'

'ఆడంబరంగా, నలుగుర్నీ ఆకర్షిస్తూ తిరిగితే శాంతి దొరుకుతుందనుకుంటూ....' రంగనాధం గారి అభిప్రాయం తెలుసుకుందామనే ఈ ప్రశ్న వేసింది.

'అక్కడే నువ్వు పొరబడుతున్నావమ్మాయ్. మనసు నిర్మలమైన తటాకంలాంటిది. కాని మానవుడు దాన్నలా ఉండనీయడు. కొన్ని జలజంతువుల్ని తీసుకొచ్చి పడేస్తాడు. మరీఅందంగా సజీవంగా చేద్దామని ఉద్దేశ్యం... కాని, కాలక్రమేణ ఏమవుతుంది? పెరిగిపెద్దవై స్వచ్ఛతను సంహరిస్తాయి. కనుక నిర్మలంగా సృష్టించబడిన ఆత్మను అలాగే ఉండనీయి. దానికి నగిషీలు వద్దు, అలంకరణలువద్దు... ఉద్రేకాలనుండి దూరంగా ఉంచు. అందుకు సాధనాలు ఈ పుస్తకాలు. చదివి జీవితాన్ని క్రమబద్ధంచేసుకో, నేనూ ఈమార్గాన్ని ఆచరించి ఫలితం పొందుతున్నా.'

రంగనాధంగారిచ్చిన పుస్తకం తీసుకుని ఆమె ఇంటికివచ్చింది.

ఆ మరునాటినుండి చదవటం మొదలుపెట్టింది. తరుచు ఆయన్నుకలుసుకుని కొత్త విషయాలు తెలుసుకుంటూఉంది. అందులో భావాలు, తికమకలు పూర్తిగా అర్థంకాకపోయినా, పట్టుదలగా మున్ముందు అవగాహనవుతుందనిచదువుతూనేఉంది. ఒక్కోసారి విసుగెత్తి విసిరికొట్టేది. మరుక్షణం తన పొరపాటుకు పశ్చాత్తాపపడి శ్రద్ధగా ప్రయత్నించేది.

అలా రెండునెలలు గడిచాయి.

రంగనాధంగారు బోధించినట్టు ఆమెకు శాంతిలభించలేదు. రాజ్యాలు, భోగాలు, విలాసాలు అశాశ్వతమని ఒకవంక బోధిస్తూ, భార్యలకోసం, భోగలాలసత్వంకోసం అర్జునుణ్ణి శ్రీకృష్ణుడు యుద్ధానికి పురికొల్పటం ఆమెకు వింతగా కనపడింది. రంగనాధంగారితో ఇలాంటి సందేహాలకు సమాధానం అడిగితే 'కష్టాలు ఎదుర్కొన్నప్పుడు వీటివిలువ అర్థమౌతుంది- అంతవరకూ తమాషాగానే ఉంటాయి.' అనేవారు.

ఉన్నట్టుండి ఆయనకొడుకు మంచానపడ్డాడు. టైఫాయిడ్ వీరవిహారంచేసింది. రంగనాధంగారు దిగులుతో మంచందగ్గర కూర్చుని తనజీవితంలో దీపం ఆరిపోకుండా నిలబెడుతున్న కొడుక్కేసి చూసేవారు. రాధకు ఎంతోజాలివేసేది. ఏవైనా పుస్తకాలుచదివితే బాధఉండదని చెప్పిచూచింది. ఆయనబోధించిన జీవితసూత్రాలు ఆయనకే వెగటు కలిగించాయి. ఒకనాటి ఉదయం ఆశాజ్యోతి ఆరిపూరుకుంది.

రంగనాధంగారు అనుకోనంతగా మారిపోయారు. ఎప్పుడూ పరధ్యానంగా ఉండేవారు. క్లాసులో అసందర్భంగా ఏవేవో అనేవారు. ఒకపాఠంలోంచి మరోపాఠానికి దాట్లు వేసేవారు. ఆయనక్కలిగిన విఘాతాన్ని వూహించి విద్యార్థులు కొంతకాలం వూరుకున్నారు. కాని

ఎన్నాళ్ళు ఈ అవకతవకలు సహిస్తారు? అల్లరి చేసేవారు. బల్లలమీద మృదంగం వాయించేవారు. ఓనాడు ప్రిన్సిపాలు ఆయన్ని రాజీనామాచేసి పొమ్మని కోరారు.

ఆయన స్వగ్రామం వెళ్లేరోజు రాధనురమ్మని కబురంపారు. రాధకు ఆయన్నిచూసేసరికి భయం, ఏడుపు వచ్చాయి. బాగాచిక్కిపోయారు. జుట్టు మరింతతెల్లబడింది. ఆయనకొడుకు వంటగదిలో ఇంకా కూరలుతరుగుతున్నట్టే ఉంది.

'వచ్చావా ! రా... కూర్చో ! ఈ సాయంత్రం బండికి నేను మాస్వగ్రామం వెడుతున్నా. నువ్వు కాలేజీనుండి తిరిగివచ్చేసరికి నేనిక్కడుండను. వెళ్ళేముందు ఒక్కవిషయం నీకు చెప్పదల్చుకున్నా. అనుభవంమీదకాని మనిషికి నిజానిజాలుతెలియవు. వాస్తవికతను ఎదుర్కొంటేనే కాని లోతులు తెలియవు. జీవితాన్ని నిరాడంబరంగా, మనసును పరమాత్మలో ఐక్యంచేసి సుఖించాలని ఓనాడు నీకు బోధించాను. అదే నీ బాధను అణచి మనశ్శాంతి కలిగిస్తుందన్నాను. కాని రాధా ! అది నిజంకాదు. కొడుకు పోయేసరికి ఏ వేదాంతగ్రంథమూ నన్నూరడించలేక పోయింది. అంతా వట్టిబూటకమని, మాటలగారడీ అని అనిపించింది. కనుక ఈమిథ్యాబింబాలను నమ్మి మోసపోకు, నీకు ఆనందాన్ని, తృప్తిని కలిగించేమార్గం మరొకటై ఉంటుంది. 'ఫలానా' అని నిర్ణయించిచెప్పే శక్తినాకులేదు. అన్వేషిస్తే నీకు లభ్యమౌతుంది. బుద్ధిగా చదువుకో.'

రాధకళ్ళల్లో నీళ్ళునిలిచాయి.

మీపుస్తకాలు రెండు నాదగ్గరున్నాయి. తీసుకువస్తాను' అంది.

'వద్దమ్మా !... వద్దు ! వాటితో నాకెలాంటి ప్రమేయమూ లేదు. ఏట్లో విసిరేయి' అన్నారు.

ఆయన ముఖంకేసి చూడలేకపోయింది.

* * *

రాధ మళ్ళీ యాంత్రికజీవితంలో పడింది. రోజులు, నెలలు దొర్లిపోయాయి. ఆమెకు కాలేజీలో చాలాబిరుదాలు దొరికాయి. 'బట్టీ యంత్రం' అని, 'మట్టిముద్ద' అని, 'యోగిని' అని-అన్నింటినీ సహించి నవ్వివూరుకుంది.

ఓనాడు రఘు జ్వరంతో పడుకున్నాడు. రెండోరోజుకూడా తగ్గకపోయేసరికి రాధ దగ్గర్లో వున్న లేడీడాక్టరును తీసుకురావటానికి వెళ్ళింది.

డిస్పెన్సరీలో చాలామందున్నారు.. డాక్టరమ్మ ఎక్కడికో విజిట్‌కివెళ్ళింది. రాధ ఖాళీగాఉన్నకుర్చీలో కూర్చుని రోగులవంక చూసింది. చిన్నపిల్లల దగ్గరనుంచి ముసలివాళ్లదాకా సమస్తవయస్కులూ ఉన్నారు. ఆలోచించగా ఇంత మంది ఒక్కవ్యక్తికోసం, ఆమెపరీక్షకోసం వేచిఉండటం ఆశ్చర్యంగాకనపడింది.

'ఈడాక్టరమ్మ చాలా మంచిది. ఆమె చేతిచలవ కూడా అంతే. మావాడికి వళ్లు చల్లబడి మంచంమీదనుండి దింపేస్థితి వచ్చింది. ఈవిడ చేయిపడగానే వెచ్చదనం వచ్చేసింది. అందుకే, మావారు ఏమాత్రం అనారోగ్యంఉన్నా ఇక్కడకే పరుగెత్తుకొస్తారు' అంటోంది

ఒకామె. మిగిలిన వాళ్లందరూ వింటున్నారు. మరో ఇద్దరు, ముగ్గురు తమ తమ అనుభవాలు వర్ణించారు.

డాక్టరమ్మ వచ్చేసరికి సంభాషణ ఆగింది.

నవ్వుతూ ఒక్కొక్కర్నే పరిశీలించింది. దాపరికంలేకుండా తమతమ బాధల్ని తెలియజేశారు. అడిగిన ప్రశ్నలన్నింటికీ విసుక్కోకుండా జవాబులిచ్చారు. కొందరికి మందులు, కొందరికి ఇంజక్షన్లు - ఓపదేళ్ల అబ్బాయి సిరెంజిచూసి జడుసుకుని ఏడుపులంకించుకుంటే, అతన్ని వూరడించి బాధనేదిలేకుండా సూదిపొడిచింది. ఆమె ఓర్పుకు, చాకచక్యానికి రాధ విస్తుపోయింది. డాక్టరమ్మ స్థానంలో తను వున్నట్టు ఊహించుకుంది. శరీరం గగుర్పొడిచింది. మనసంతా వెలుగుతో, ఆనందంతో నిండిపోయింది. ప్రతిరోజూ వందమందికి శారీరకసౌఖ్యాన్ని ప్రసాదించగలుగుతోంది తను.

పిలవగానే రాధవెళ్లింది. రఘుకు జ్వరంగాఉందని, రమ్మని కోరింది.

"మీరీవూరు కొత్తగా వచ్చారా?...' అనడిగింది డాక్టరమ్మ. 'అవునండి... ఆరునెల్లు కావస్తోంది'.

'నువ్వు ఏంచేస్తున్నావ్? మీఅన్నయ్య ఏంఉద్యోగం చేస్తున్నారు?.

రాధ వివరించింది.

మరో పదినిముషాలకు ఇద్దరూ ఇల్లుచేరుకున్నారు. పరీక్షించి ఓఇంజక్షన్ని ఇచ్చింది. మందు కోసం రాధను సాయంత్రంరమ్మంది.

రఘుజ్వరం మూడురోజుల్లో తగ్గిపోయింది. అయినా రాధ డాక్టరమ్మను రోజూ కలుసుకుంటూనే ఉన్నది. ఆమెక్కూడా రాధంటే ఆప్యాయత ఏర్పడింది.

'ఎప్పుడూ బిజీగా ఉంటారు. ఈ సహనం మీకెలా వచ్చింది?' అనడిగింది ఓనాడు రాధ.

డాక్టరమ్మ నవ్వింది.

'డాక్టరుకు కావలసింది సహనం. అది క్రమేణ అలవడుతుంది. నామీద ఆశలుపెట్టుకుని బోలెడు రోగులు వస్తారు. తియ్యగా, అర్థమయ్యేటట్టు మనం మాట్లాడితే సగంరోగం మాయమైనట్టనిపిస్తుంది. మానసికబలం కలుగుతుంది. ఈరకంబలాన్ని ఎదుటివారిలో కలిగించాలంటే సహనం అవసరం. ఎవరికీ ఆశాభంగం కలుగకూడదు'.

రాధ ఏదోఆలోచించి 'డాక్టరుగారూ!... అస్తమానం రోగులు, మందులు - వీటితో మీకు జీవితం విసుగెత్తటం లేదూ?' అనడిగింది.

ఆమె రాధకేసి చిత్రంగా చూసింది.

'ఎన్నటికీ కాదు రాధా!...'

'ఆ మందుల వాసన అంటేనే నాకు పడదండి'.

'కాని వాటిలోనే జీవితాన్ని రక్షించే రహస్యం ఉందని మర్చిపోతున్నావు. కొడుకు ప్రమాదావస్థలో ఉన్నాడనుకో. తల్లిదండ్రులు అతన్ని గారాబంగా పెంచిఉంటారు.

అతనికోసం గొప్ప భవిష్యత్తు వేచి వుందని ఎదురు చూస్తూంటారు. తల్లి ఏడుస్తుంది. గుండెలు బాదుకుంటుంది. ఆమెలో చెలరేగే ఆవేదనను ఎవరూ ఊహించలేరు. మాటల్తో అర్థమయ్యేట్టు వివరించి చెప్పలేరు. అలాంటి కొడుకును రక్షించావనుకో తల్లి దండ్రులు ఆనందబాష్పాలు రాలుస్తూ నమస్కరిస్తారు... ఆ ఖ్యాతి నీది - అతని ప్రాణాన్ని రక్షించిన కీర్తినీది. అప్పుడు నీక్కలిగే ఆనందం, తృప్తి మరెప్పుడూ కలుగదు. వాళ్లతోకలిసి నువ్వుకూడా ఆనందబాష్పాలు రాలుస్తావు. అలాగే భర్తనుబతికించి భార్యను సుమంగళిగా ఉంచటం, తల్లినిబతికించి కొడుక్కి శాంతి కలిగించటం - ఇవన్నీ నిన్ను విసుగెత్తించవు. నీకున్నశక్తిని సద్వినియోగం చేయటానికి సహకరిస్తాయి.'

రాధ నిట్టూర్చింది. ఇంటికి తిరిగి వస్తుంటే మనసు కొంచెం తేలికైనట్టనిపించింది. డాక్టరమ్మ చెప్పిన మాటల్ని, వర్ణించిన దృశ్యాలను పదే పదే మెదడులో మెదలింపజేసి, వాటికి ప్రాణం పోసి ఆనందించింది.

'అవును. ఆమె చెప్పేమాటలు అక్షరాలా నిజం'. అని పదేపదే అనుకుంది.

ఆ మర్నాడు డాక్టరమ్మ రాధను తన ఇంటికి తీసుకుపోయింది. పదేళ్ల అమ్మాయి ఏవో పాఠాలు చదువుకుంటోంది. పనిమనిషి వంటింటో వంటచేస్తోంది.

'మా అమ్మాయి. నాలుగో తరగతిలో ఉంది. ఈమె రాధ' అంది డాక్టరమ్మ.

ఆఅమ్మాయి చేతులు జోడించి 'నమస్కారమండి!' అంది. రాధకు ఎంతో ముచ్చటవేసింది. ఆ చిన్నపిల్లలో ఎంతటి క్రమశిక్షణ! ఆమెను పరిపూర్ణవ్యక్తిగా చేసేందుకు తల్లి కట్టిన మొదటి మెట్టు!

'మీరు అదృష్టవంతులు డాక్టరుగారూ!'

'కాదు రాధా!... దురదృష్టాన్ని అదృష్టంగా మార్చటానికి యత్నిస్తున్నాను. దానికి నాన్నలేరు'.

రాధకెదురుగా డాక్టరమ్మ పెళ్లిఫొటో ఉంది. ఆనాటి నవ్వు, భర్త పోయాకకూడా ఆమె పెదవులమీద అలాగే ఉంది.

'మొదట్లో ఏడుస్తూ కూర్చున్నా, తరువాత తరువాత ధైర్యంకలిగింది. వైవాహికజీవితం గొప్పదే!... భర్తవలన ప్రేమను, సంతానాన్ని ఆశించని స్త్రీ ఉండదు. కాని ఆమెకాభాగ్యం లేనంత మాత్రాన తలుపులు మూసుకోవు. ఆనందమనేది ఓపెద్దభవనం అనుకో- దాన్ని చేరుకోటానికి మార్గాలు అనేకం. అందులో ఒక్కమార్గం పెళ్లిచేసుకుని, పిల్లల్నికని సుఖంగాఉండటం. ఆ తోవంట వెళ్లలేకపోతే మరోదారి- గతించిన సంభవాల్ని తల్చుకుని ఏడుద్దామనుకున్నా, తీరిక దొరకటం లేదు'.

'భర్తపోయినప్పుడు మీకు ఆత్మహత్యచేసుకోవాలనిపించలేదా?' రాధ ఒక్కొక్కప్రశ్న ధైర్యంగా అడిగేస్తోంది.

'కలిగింది. కాని వివేకానందుడు ఏమన్నాడో తెలుసా? మనం జీవించేది కేవలం మనకోసమే కాదు. ఇతరులకోసం కూడా... నువ్వు ఇంటరుపూర్తికాగానే మెడిసిన్‌చదువు -

అదేనీకు సరైన మందు. మనశ్శాంతి దొరుకుతుంది... ఏం? కంగారు పడుతున్నావ్? నీ జీవితచరిత్రంతా నాకు బాగాతెలుసు. మీఅన్నయ్య చెప్పాడు నాకు'.

రాధ సెలవుతీసుకుని ఇంటికివచ్చేసింది.

మనసు ఆనందంతో గెంతులువేసింది.

ఆమెఅన్వేషణ ముగిసిందనిపించింది.

డాక్టరమ్మకు మనసారా కృతజ్ఞతచెప్పుకుంది.

* * *

రాధ ఇంటరు ఫస్టుక్లాసులో ప్యాసైంది.

రఘు ఆమెను మెడికల్‌కాలేజీలో చేర్పించాడు.

హఠాత్తుగా అతనికిమళ్లీ కాకినాడ ట్రాన్స్ఫరైంది.

'ఏమోఅనుకున్నానుకాని, భూప్రదక్షిణయోగం తప్పకుండాఉంది మనకు' అని విసుక్కుంది సుభద్రమ్మ.

ఆరాత్రి రాధఒంటరిగా గదిలోకూర్చుంది. రఘు ఇదివరకటి ఇల్లు ఖాళీగా ఉందేమో చూట్టానికి వెళ్లాడు. సుభద్రమ్మ హరికథ వినటానికి వెళ్లింది. పన్నెండుదాకా ఆమె తిరిగిరాదు. కిటికీలోంచివెన్నెల గదిలోకజారుతోంది. చల్లగాలి హాయిగా సంగీతంపాడుతూ అందర్నీ పలకరించి కదిలిపోయింది. నక్షత్రాలు చందమామఅందానికి అసూయతో కళ్లుచిట్లిస్తున్నాయి.

రెండేళ్లక్రితం ఉన్న అశాంతి, అస్థిరత్వం ఆమెలో మరి లేవు. చీకూచింతాలేకుండా ఉన్న తన్ను శేఖర్ చీకట్లోకి విసిరేశాడు... రఘు తనకడ్డంగా నిలబడి 'ఆత్మహత్య తగదు... అన్వేషించి నీ కనుగుణమైనమార్గం కనుక్కో' అన్నాడు. ఒకరు టార్చిలైటు వేసి 'ఇదే సిసలైన వెలుగు అన్నారు. మరొకరు చీకటిని చూపించి 'ఇందులో కూర్చుంటే ఏబాధా ఉండదు' అన్నారు. మూడోవ్యక్తి రెండడుగులు ముందుకువేసి 'మూసివున్న తలుపుతెరిస్తే సూర్యుడు వెలుగు కనిపిస్తుంది' అన్నారు. ఆశయం ఒక్కటైనా మార్గాలువేరు. దైవాన్నిపొందటం ప్రధానం కాని మార్గాలు కాదన్నారెవరో. కాని జీవితవిషయంలో మాత్రం అవలంబించే మార్గమేప్రధానం. ఒకవస్తువు కావాలనుకుంటే పొందేందుకు మార్గాలు చాలా. మోసగించి దొంగలించవచ్చు. బలవంతంగా లాక్కుపోవచ్చు. కష్టపడి డబ్బు సంపాదించి కొనుక్కోవచ్చు. వీటిలో మార్గం ప్రధానం కాని వస్తువును పొందటం కాదు.

అలా ఆలోచిస్తుండగా రెండుజెడలు వేసుకుని చిత్రంగానవ్వుతూ సరళకనిపించింది. రాధ ఉలిక్కిపడింది ఆమె సౌందర్యం రోజు రోజుకూ నాజూగ్గా తయారై మగవార్ని ఆకర్షించి ఆడిస్తుంది. క్రీగంటిచూపుతో, సంఘం ఆచారాలు, కట్టుబాట్లు అన్నీ కరిగిపోతాయి. చలపతిలాంటి వ్యక్తులందరూ ఆమె 'హుకుం' కోసం ఎదురుచూస్తూ చేతులు కట్టుకుని వరుసగా నిలబడతారు.

కాని ఈజీవితం ఎంతకాలం నిలుస్తుంది?

యౌవనం ముసలిదై మూలకూర్చుంటుంది.... కాని చలపతి మీసాలకు, తలకు రంగు రాసుకుని మరింత అందంగా కనపడటానికి యత్నిస్తాడు. మరో అమ్మాయిని 'లవ్' చేస్తాడు. సరళ పిలిచి 'బహు ప్రేయసి వ్రతం' తగదని బోధిస్తుంది... అదో ప్రపంచం. అదో ఆనందం.

సరళ అప్పుడప్పుడు అన్నమాటలు వరుసగా జ్ఞప్తికొచ్చాయి.

కాలేజీచదువు వట్టిదండగ! కొత్తకొత్త అనుభవాలకోసమే అక్కడకువెళ్లటం, కొన్ని నియమాలు, కట్టుబాట్లు, ఆచారాలు వివాహాన్ని సృష్టించాయి. అవన్నీ సవ్యంగాఉన్నంత కాలం వాటిలో పవిత్రతను గౌరవించాలి... కట్టుకున్నమగాడు అన్నింటినికాలదన్ని వెళ్లిపోతే అది అపవిత్రమైపోతుంది. కొత్తజీవితంలో గతస్మృతులుండకూడదు. ఎండమావులకోసం వెతికేకంటే దొంగచాటుగా మామిడిపళ్లుతినటం మేలు. జీవితం ఆనందించేందుక్కాని, ఆశయాలతో ఉండేందుక్కాదు.

ఆమె ధైర్యసాహసాలు కూడా మరుపురానివి. వెళ్లిపోతున్న ఇంగ్లీషులెక్చరరుని కల్పనాశక్తితో ముఖ స్తుతి చేయటం, శేఖర్‌ని చూసీచూడడంతో ప్రేమించానని చెప్పుకోటం- చలపతిని, రవణను తనకోసం పడిఏడ్చేట్టు చేయటం అన్నిటికంటే విధవగా ఉండికూడా పెద్దబొట్టు పెట్టుకొని చేతులనిండా గాజులుతొడుక్కొని చిరునవ్వుతోతిరగటం.

గడియారం పదకొండుకొట్టింది.

రంగనాధంగారు దీనంగాచూస్తూ నిలబడ్డారు.

పాపం! ఆయన నమ్ముకున్నసిద్ధాంతం ఆయనకెందుకూ కొరకాకుండా పోయింది. శరీరంలో ఇంద్రియాల తిరుగుబాటును అణచివుంచాలంటాడాయన. అంటే, తన రాజ్యంలో విప్లవం చెలరేగుతున్నా, రాజు చూస్తూ ఊరుకోవాలన్నమాట. ఎందుకంటే, బలంతో దాన్ని అణచలేడు కనుక - కొడుకులో ఆయన ఆశలన్నీ రూపొంది నిలిచాయి. అతను పోగానే ఆయన జీవిత మార్గాలు కదలటం మానుకున్నాయి.

రఘునుగురించి రాధ ఆలోచించలేకపోయింది. అతని ఔన్నత్యాన్ని కొలిచేందుకు కొలబద్ద లభ్యం కాదు. ఈబాధ్యతను అతనెందుకు వహించాడో ఆమెకీనాటికీ అర్థంకాదు.

ఆలోచనలు నిలిచిపోయే సరికి సుభద్రమ్మ తలుపుతట్టింది.

లోపలికివస్తూ ఆమె రాధను తదేకదీక్షతో రెండునిముషాలు చూసింది.

'రాధా!... నీకళ్లు చిత్రంగా మెరిసిపోతున్నాయే' అంది...

ఆనాడు రాధకన్నీరు ఆగిందికాదు.

రఘు తల్లితో కాకినాడ వెళ్లిపోతున్నాడు.

'రాధా!...నీ అన్వేషణ పూర్తయి సరైన సమాధానం దొరికిందనుకుంటాను'

'అవునన్నయ్యా!... దొరికింది' అని అనలేక అంది.

'పిచ్చిపిల్లా!... అలా ఎందుకేడుస్తావు? కాకినాడ ఏమంత దూరమని? నీ యోగక్షేమాలు కనుక్కుంటూనే ఉంటాం. హాస్టలులోఉండి చదువుకుందికి ఇంతగా బెంబేలుపడితే రేపు డాక్టరమ్మ ఎలాఅవుతావ్?' అని వూరడించింది సుభద్రమ్మ.

బండి కదిలిపోయింది.

రాధ మాత్రం స్టేషనులో మిగిలింది.

* * *

ఇల్లంతా బావురుమన్నట్టుంది. రాధ మేడమెట్లు దిగుతున్నట్టు, సుభద్రమ్మతో ఏదో వాదిస్తున్నట్టు, గట్టిగా పాఠంచదువుతున్నట్టు, రకరకాలుగా ఆలోచించుకుని రఘు బాధపడ్డాడు. దూరమయ్యేకొలది మనిషి ఆవశ్యకత, గొప్పతనం తెలుస్తాయి. రఘు సిగరెట్టుకాలుస్తూ కిటికీ దగ్గర కూర్చున్నాడు. సుభద్రమ్మ ఎక్కడికో వెళ్లింది. రాధ ఒంటరిగా ఉండలేక తిరిగి వచ్చేస్తుందేమోనని అతనికి భయంగానే ఉంది.

దూరంగా వస్తున్నవ్యక్తినిచూసి రఘు ఉలిక్కిపడ్డాడు. తొందర తొందరగా వీధిగుమ్మం వేపు పరుగెత్తాడు.

'రావోయ్! రా!' అనరిచాడు ఆనందంతో.

మరుక్షణం మిత్రులిద్దరూ గాఢాలింగనంలో మునిగిపోయారు.

శేఖర్‌కేసి చూశాడు రఘు. బాగాచిక్కిపోయాడు. జుట్టుపల్చబడింది. శరీరం కొద్దిగా నల్లబడింది. కళ్లు బాగా లోతుకు పోయాయి. పెదవులమీద చిరునవ్వుమాత్రం అలాగేఉంది. వచ్చీ రావటంతో సిగరెట్టు వెలిగించాడు. రఘు ఆశ్చర్యపోయాడు.

'ఈ అలవాటు ఎంతకాలం నుండి నాయనా?'

'క్రితంసారి మిమ్మల్నందర్నీ వదలిపోయిన నాటినుండి'.

రెండునిమిషాలు వారిమధ్య మౌనం నిలిచింది.

'శేఖర్!... మనిషి సగమైపోయావు... వడగళ్ల వానలో నడచివచ్చినట్టుంది. నీ టి.బి?'

శేఖర్ విరగబడి నవ్వాడు. సిగరెట్టుపొగ ముక్కుపుటాల్లోదూరి నానా రభసచేసి దగ్గులో శరణ్యమంది.

'టి.బి. లేదు... ఏం లేదు... నువ్వు నా ఉత్తరాన్ని నమ్మావని నేననుకోనుకూడా. బి.ఎల్. చదివి వెల్ఫేర్‌ఆఫీసరుగా ఉంటున్ననువ్వు ఈచిన్న విషయంలో బోల్తాపడతావని నేనెప్పుడూ వూహించలేదు'.

'నేనుమోసపోలేదు శేఖర్!... ఎందుకంటే, ఓనాటి ఉదయం నువ్వు ఇంగ్లీషులెక్చరరుగా ఈవూరికాలేజీలోచేరి మూడోనాడు అదృశ్యమయ్యావు. ఆఉదంతం తెలిసిననేను నీఉత్తరాన్ని నమ్మను...'

శేఖర్ ఏదోఅడగటానికి ప్రయత్నిస్తున్నాడని రఘుకు తెలుసు. రాధవిషయం తప్పించి ఇతను తెలుసుకోవలసిందేముంది?

'మద్రాసులో, వెనకనువ్వు వదలిపోయినసుందరి తిరిగి దొరికిందా నీకు?... లేక ఆమెకోసం ఇంకా అన్వేషిస్తూనే ఉన్నావా?'

రఘు గంభీరంగానవ్వి 'లేదు...' అన్నాడు.

అడుగులచప్పుడు విని వీధిగుమ్మంకేసి చూశాడు - పనిమనిషి.

ఆనాటికామెను వెళ్లిపొమ్మన్నాడు. సుభద్రమ్మ రాకుండాఉండాలని మనసులో పదే పదే అనుకున్నాడు.

'ఏమయ్యా రఘుశ్రీ!... రాధ అందంగాలేదూ? సగంమూతపడి, స్వప్నజగత్తులో విహరిస్తున్న నేత్రాలు. మాధుర్యం, మమకారం, ప్రేమ, అన్నింటిని ఒక్కఎర్రగీతలో ఇముడ్చుకున్న పెదవులు. పొడుగాటి జెడ. ఆమెసౌందర్యానికి ధరకడుతూ కూర్చుంటే కాలానికి కొలతలేదు'.

'శేఖర్!... నీభార్య సౌందర్యాన్ని నువ్వు మెచ్చుకోటం, బాహాటంగా పొగడటం ఒక విధంగా బాగానేఉంది. కాని దానిమీద నాఅభిప్రాయం అడగటం సభ్యతకాదు. అంత అందంగాఉన్న అమ్మాయిని నువ్వు అకారణంగా ఎందుకువదలిపోయావో ఈనాడైనా తెలుసుకోవచ్చా'.

శేఖర్‌లేచి కిటికీదగ్గరకువెళ్లి ఆకాశంలోకి చూచాడు. తిరిగివచ్చి 'ఆ కారణం ఈ పాటికి నీకు తెలిసేఉంటుంది' అన్నాడు.

'అయినా, నీనోటంట వినాలనుంది. నీకుతెలిసిందే నాకుతెలుసని అనుకోటంకంటే బాహాటంగాచెప్పుకోటం మంచిది కదూ?'

'రఘు!... నీనాటకం చాలించు. ఆమె నువ్వు మద్రాసులో వదలివచ్చిన ప్రేయసికావటమే కారణం. నీసుఖానికి అడ్డురావటం నాకెంతమాత్రమూ ఇష్టంలేదు. నేనసలు ఇక్కడకు రాకపోదును. కాని రాధనునువ్వు పెళ్లిచేసుకోలేదని, చదివిస్తున్నావని విన్నాను. అంతేకాక, కనపడిన ప్రతిమగాడితోనూ తిరగమన్నావట. ఆమాత్రం ధైర్యం లేనివాడివి "ప్రేమ-ప్రేమం'టూ ఎందుకు అఘోరిస్తావు?... పిరికిపందవని ఒప్పుకో కూడదూ?'

రఘు చలించలేదు. ఈతుఫానును ఏదోఒకనాడు ఎదుర్కోవలసివస్తుందని అతనికి బాగా తెలుసు. అందుకతను సంసిద్ధుడుకూడా.

'శేఖర్!... అనవసరంగా ఉద్రేకపడకు. తరువాత నువ్వే పశ్చాత్తాపపడతావు. కూర్చో. రాధ నా ప్రేయసన్న అనుమానం నీకెలా కలిగింది?.

శేఖర్ అట్టహాసంగానవ్వాడు. నవ్వువెనక అతనికళ్లు క్రోధంతోఎర్రబడ్డాయి.

'రెండేళ్లక్రితం నీదగ్గర చూసిన ఫొటో ఎవరిది?... రాధదికాదూ?' అని గర్జించాడు.

'కాదు...'

'రఘు!... నువ్వు 'లా'చదివినమాట నిజమేకావచ్చు. కాని కళ్లను మోసగించలేవు.

ఆత్మను వంచించలేవు.'.

'శేఖర్!... కాస్తవోపికపట్టు. ఆమె రాధకాదు. మాలతి'.

'పేరు మారుస్తున్నావా?'

'లేదు. ఆమె రాధఅక్కయ్య మాలతి. వీళ్లిద్దరూ కవలపిల్లలు. రాధ పట్నంలో మావయ్యదగ్గర చదువుకునేది. ఆమావయ్య ఒక్కఅమ్మాయిబాధ్యతమాత్రం సహించటానికి ఒప్పుకున్నాడు. అందుకే మాలతి - అంటే నాప్రేయసి - తల్లిదగ్గరే ఉండిపోయింది. నువ్వు రాధ పుట్టు పూర్వోత్తరాలు కనుక్కోలేదు. ఆమె అందంచూసి వెంటనే పెళ్లిచేసుకున్నావు. అంతే. సందర్భం దొరికితే రాధనే అడుగు. ఆమె నిజంచెప్పటానికి సంశయిస్తుంది. తనఅక్క లేచిపోయిందంటే ఆమెకు తలవంపుకదా!... అందుకే నీదగ్గర అంతా దాచిఉంచింది'.

శేఖర్ కుర్చీలో కూలబడిపోయాడు.

పది నిముషాల వరకు మాట్లాడలేదు.

'రఘు!... నేను నమ్మలేను... నమ్మలేకుండా ఉన్నాను'.

'ఎవరైనాఅంతే. కేవలం ఫోటోచూసి తొందరపడ్డావు. రాధను నిజానిజాలు అడగాల్సింది... నువ్వు ఆమెను నాకప్పగించావు. ఆమెకు వెలుగుచూపించమన్నావు... చూపించాను. విశాఖలో మెడిసిన్ చదువుతోంది. హాస్టలులో ఉంది. ప్రతి మగాడితోనూ తిరగమన్నానని అపవాదు వేశావు. మనస్తత్వపరిశీలన తెలిసిననువ్వుకూడా ఇలాఅనటం నాకు ఆశ్చర్యంగా ఉంది. మంచి చెడులు అనుభవంమీదకాని తెలియవు. రాధ మంచికోసం వెతికింది. చివరికది దొరికింది. ఆమెలో ఏ లోపాన్ని కనుక్కోలేవు. కనుక ఆమె శీలాన్ని నడకను సంశయించనక్కర్లేదు. శేఖర్! నువ్వు అనుకోకుండా, పెద్దఅపరాధంచేసి బాధపడుతున్నావు. ఇప్పటికైనా మించిపోయినదేమీ లేదు. రాధ నాటికీ, నేటికీ నీ భార్య'.

'అవును రఘు!... ఆమాటనిజం. ఈనాడే వెళ్లి ఆమెనుకలుసుకుని క్షమాపణ చెప్పుకుంటాను. నారాధ నాకు మళ్లీ దొరికితీరుతుంది.... నిన్ను తెలివితక్కువగా ఏవేవో అన్నందుకు క్షమించు. నామాటను గౌరవించి ఆమెకు ఆశ్రయంచూపావు. భర్త వదలిపోయిన భార్య మనసులో ఆశనుచిగురింపజేసి, ఆనందంగా జీవించేట్టుచేయటానికి ఎంతటి ఓర్పు, తెలివి, సంస్కారం ఉండాలో నాకు బాగా తెలుసు. నీరుణం...'

శేఖర్ చిన్నపిల్లాడిలా ఏడ్చాడు. కొన్నిలక్షల భిన్నభావాలు, బాధలు అతనిగుండెలో వీరవిహారం చేశాయి.

'రఘు!... వస్తాను. రాధనుకలుసుకోవాలి. నన్ను క్షమించమనాలి'.

'మంచిదిశేఖర్!... గడచినదాన్నిగురించి బాధపడటం వివేకంకాదు. ఆమాట నీకు నేను చెప్పక్కర్లేదు.

'కాని రఘు!... డాక్టరుగా ఉండాలన్నకోర్కె ఆమెకెలా కలిగింది?.

'ఒక్కసారిగా కలుగలేదు. మొదట్లో ఆడంబరంగా తిరిగింది. ఆమార్గం నచ్చక విరాగిణిగా ఉంది. చివరకు మనం బతికేది మరొకరికోసం. నలుగురికీ సేవచేయటంలో ఆనందం ఉంది' అంటూ మెడిసిన్‌లో దిగింది. నిజంగా ఆమెడాక్టరైతే ఎందరో చావులోంచి బతుకుతారు. ఎందుకంటే ఆమె వైద్యవృత్తిని స్వార్థంకోసంకాక, పరోపకారార్థం చేపట్టింది నువ్వు ఆమెను చదువుకోనీ'.

'అక్కర్లేదు... స్త్రీకి సంసారసౌఖ్యం కంటే గొప్పదేమీలేదు'.

'మంచిది. రాధనీది. ఆమె భవిష్యత్తును నిర్ణయించటం నీపని. కాని మరోసారి నువ్వామెకు పుస్తె కట్టాల్సుంటుంది. అర్థమైందా?'

శేఖర్ అర్థమైనట్టు తలపంకించాడు.

మరో పదినిముషాలకు మిత్రులు విడిపోయారు.

శేఖర్ నడుస్తూ ఆలోచనలో మునిగిపోయాడు.

* * *

మూడు రోజుల తరువాత రఘుకు ఉత్తరం వచ్చింది.

ప్రియమైన రఘు - మనిషినిమార్చేది సంఘటనలే - తనంతట తను ఎన్నడూ మారలేడు. నేను కుదురుగా ఉండి ఉంటే రాధ సంసారంలో పడి పిల్లల్ని కనేది. కాని ఆమెలో ఉన్నతాశయాలు పరుగెడుతున్నాయి. నువ్వన్నట్టు ఆమెవలన ఎందరో ఉపయోగంపొందుతారు. అలాంటప్పుడు నా స్వార్థంకోసం ఆమెను, ఆమెఆదర్శాన్ని తుడిచివేయటం న్యాయంకాదు.

ఆలోచించి నిర్ణయించుకున్నా. రాధను నేనుకలుసుకోను. ఆమెజీవితంలో ప్రవేశించక దూరంగా ఉంటాను. ఆమెనుచదువుకోనీ, నీవిశాల హృదయం ఆమెకెప్పుడూ దారి చూపుతుంది.

ఒక్కకోరిక - నువ్వు నన్ను కలుసుకున్నట్టు రాధకు తెలియనివ్వకూడదు. నీకు న్యాయమని తోస్తే, అవసరమనిపిస్తే నేను ఆమెనెందుకువదలిపోయానో వివరించు. నన్ను బాగా అసహ్యించుకోనీ - నా జ్ఞాపకం కొంచెమైనా ఉంటే మర్చిపోనీ.

ఆమె తీసేసిన మంగళసూత్రం మరికట్టుకోవద్దు. జీవితాంతం అవివాహితగా ఉండనీ- ఆమెకు నచ్చితే సుమా!... ప్రయత్నపూర్వకంగా ఇకనిన్ను కలుసుకోను. రాధతో ఉన్నప్పుడు నేను ఎదురుపడితే చూడనట్టువెళ్లిపో. ఒకవేళ ఆమెదృష్టి నన్నుకనుక్కుంటుందన్న అనుమానం కలిగితే, దాన్ని మరోదిసకు తిప్పేయి... మరి సెలవు'.

రఘు గట్టిగా నిట్టూర్చి ఉత్తరాన్ని ముక్క ముక్కలుగా చింపివేశాడు.

డిసెంబర్ 1961 (భారతి)